

**MATERIÁLY
XV MEZINÁRODNÍ VĚDECKO - PRAKTICKÁ
KONFERENCE**

PŘEDNÍ VĚDECKÉ NOVINKY -2019

22 - 30 srpna 2019 r.

Volume 3

Praha
Publishing House «Education and Science»
2019

Vydáno Publishing House «Education and Science»,
Frýdlanská 15/1314, Praha 8
Spolu s DSP SHID, Berdianskaja 61 B, Dnepropetrovsk

Materiály XV Mezinárodní vědecko - praktická konference «Přední vědecké novinky -2019», Volume 3 : Praha. Publishing House «Education and Science» -76 s.

Šéfredaktor: Prof. JUDr Zdenák Černák

Náměstek hlavního redaktora: Mgr. Alena Pelicánová

Zodpovědný za vydání: Mgr. Jana Štefko

Manažer: Mgr. Helena Žáková

Technický pracovník: Bc. Kateřina Zahradníková

**Materiály XV Mezinárodní vědecko - praktická konference ,
Přední vědecké novinky -2019**

Pro studentů, aspirantů a vědeckých pracovníků

Cena 50 Kč

ISBN 978-966-8736-05-6

© Authors , 2019

© Publishing House «Education and Science» , 2019

EKONOMICKÉ VĚDY

Podniková ekonomika

Д.е.н., доц. Гармідер Л.Д., к.е.н., доц. Гончар Л.А.
ДВНЗ Українського хіміко-технологічного університету, Україна

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ РОЗДРІБНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні будь-яке роздрібне торговельне підприємство слід розглядати як з функціональної, так і з психологічної точки зору. Формування іміджу передбачає сприйняття магазину з позитивними перевагами, які відсутні у конкурента. Українські науковці не приділяють достатньо уваги цьому питанню, не дивлячись на його актуальність, і це потребує детального розгляду.

По-перше, необхідно розглянути з яких показників складається імідж магазину. Класично виділяють: перше враження від підприємства роздрібною торгівлі; рівень обслуговування та відношення персоналу магазину до покупця; атмосфера всередині підприємства; вплив попередніх трьох елементів та думка відвідувачів про підприємство.

Існує точка зору, що імідж магазину складається з загальних функціональних переваг і специфічних, а це означає що покупці обирають магазин в залежності від особистих переваг і конкретних характеристик магазину.

За думкою Ж.Ж. Ламбена до основних атрибутів магазину належать:

- місце розташування магазину;
- асортимент товарів;
- рівень цін;
- спектр послуг;
- час витрачений на здійснення покупки;
- атмосфера магазину [1].

Отже, перелічені атрибути можна розглядати як групи, де кожна характеризується відповідними показниками. Саме такий підхід дозволить

визначити параметри, що формують імідж магазину та його привабливість для покупця.

По-друге, слід визначитися з оцінюванням іміджу, тому для визначення атрибутів іміджу для конкретного магазину, необхідно оцінити існуючий імідж та перевірити ступіть його відповідності очікуванням потенційним споживачам.

Аналіз відношення потенційних споживачів до будь-якого магазину у порівнянні з конкурентами слід проводити за допомогою одержання первинної та вторинної інформації. Для чого необхідно розробити анкету по кожному атрибуту, який слід оцінювати за 5-ти бальною шкалою.

Обробка анкет дозволить узагальнити думки опитаних та визначити відношення кожного до магазину, що склалося у їх свідомості.

По-третє, слід також враховувати, що вибір покупців залежить від ступеня відповідності між іміджем магазину. і власним іміджем споживача. Багато покупців приписують окремим магазинам певні категорії клієнтів і порівнюють їх з іміджем. що вони приписують собі.

У зв'язку з цим необхідно згадати про те, що при формуванні іміджу необхідно брати до уваги його емоційне, чуттєве сприйняття. Імідж часто створюється за допомогою певних асоціацій, що виникають у свідомості споживачів. Тому в рекламних зверненнях, які позиціонують роздрібне торговельне підприємство на ринку, ефективним є використання прийому «свідчення», коли відомі та популярні особистості свідчать на користь магазину. Цей підхід допоміг багатьом підприємствам роздрібною торгівлі створити імідж престижного магазину.

Цікавим є питання про співвідношення іміджу товару і іміджу магазину, де дослідження показують, що імідж магазину відіграє другорядну роль, якщо торговельні марки, що присутні в його асортименті, мають чітко виражені позиції, де якість продукції стоїть на першому місці. Або навпаки, чим слабкіше виражена «особистість» марки, тим більшу роль починає грати імідж роздрібного торговельного підприємства.

Слід зазначити, що правильний вибір назви магазину також створює його імідж. Основним завданням у виборі назви є не тільки створення зрозумілого покупцям образу, а й уміння висловити його у фірмовій назві і інших елементах фірмового стилю.

Таким чином, в умовах жорсткої конкуренції, що склалася на Україні між підприємствами роздрібною торгівлі, де залучення нових потенційних споживачів обходиться в кілька разів дорожче, ніж обслуговування постійних, необхідно зрозуміти особливості створення привабливого іміджу, що допоможе сформувати коло постійних клієнтів.

Література:

1. Ламбен Ж.-Ж. Стратегический маркетинг. / Ж.-Ж. Ламбен – СПб.: Наука, 1996. – 433 с.

Баймухамед Т.С.

*«Alma University», Докторантура DBA «Деловое администрирование»,
Республика Казахстан, г. Алматы*

СТРАТЕГИЯ КОМПАНИИ НА ОСНОВЕ СБАЛАНСИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

Стратегия компании - это четкие механизмы достижения поставленных целей: в каком направлении развивать бизнес, с какими заказчиками работать, какие внутренние процессы нужно построить либо реконструировать, какими профессиональными компетенциями нужно вооружить сотрудников и как их мотивировать.

Каждый элемент плана стратегического развития должен быть взаимосвязанным. Стратегический план всегда имеет точный период и комплекс действий для достижения поставленных целей.

Стратегия позволяет настроить работу всех подразделений и сотрудников компании, обеспечивает контроль над исполнением потока тактических задач, а также открывает возможность эффективной оценки текущей позиции компании в перспективе достижения стратегических целей.

Сформированная стратегия с очерченными этапами и сроками дает возможность изменять состав сотрудников любого уровня, не отступая от поставленных стратегических целей.

Первые фундаментальные исследования в области построения стратегии компаний и стратегического управления относятся к концу 40-х – началу 50-х двадцатого века.

Изначально понятие стратегии (с греческого «искусство общих») начала использоваться в середине 18 века и была связана с хитростями, которыми противоборствующие стороны пытались обмануть друг друга.

Стратегия - это комплекс основополагающих решений, принятых для достижения поставленных целей. Стратегия организации бизнеса является широкомасштабным и многоохватным планом с указанием точных механизмов достижения миссии и целей.

Широкое развитие систем стратегического управления и технологий управления – особенность последних лет. На основании возможности соединения стратегии с потоком неотложных дел, соответствующим концептуальным подходом к формированию стратегий компании является использование Системы Сбалансированных Показателей (ССП) Р. Каплана и Д. Нортон. Главное предназначение данной модели является осуществление миссии компании в действительность, а также увязка стратегии с оперативными задачами и детальным распределением ресурсов.

ССП — это модель управления, которая дает возможность компаниям четко создавать планы конкретных действий. Данная модель объединяет бизнес-процессы с внешними факторами в целях достижения поставленных стратегических результатов.

Каплан и Нортон объясняют сбалансированную систему показателей следующим образом: «В модели СПП применяются традиционные системы финансовых показателей. Однако финансовые перспективы являются лишь ходом предыдущих действий. Финансовые параметры дают достоверную информацию о положении компании в эпохе промышленного развития, в котором вложения в нематериальные активы и в развитие взаимоотношений с заказчиками не были значительны. В эру информационных технологий финансовые данные для управления компанией не отражают действительное и будущее положение компании. В информационный век достижение будущих результатов стоит за инвестициями во взаимоотношения с клиентами, в работу с поставщиками, интеллектуальными ресурсами, в налаживание внутренних процессов, в разработку и внедрение новых технологий и инноваций».

Структурная взаимосвязь с внутренними бизнес-процессами при участии всех сотрудников компании, основной целью которой является удовлетворение потребностей заказчиков, обуславливает главную особенность модели СПП. СПП модель координирует руководство компании на реальные стратегические улучшения, в отличие от традиционного менеджмента, основной фокус которых направлен на финансовые результаты.

ССП модель Нортон-Каплана базируется на объединении четырех перспектив компании: работа с клиентами; внутренние процессы; финансовые показатели; инновационное развитие и обучение.

При разработке ССП необходимо придерживаться следующего алгоритма:

четко определить стратегические цели; соединить все поставленные цели каузальными цепочками – т.е. сформировать карту стратегических целей;

установить индикаторы эффективности и их целевые показатели; определить взаимосвязь с главными бизнес-процессами; подготовить и осуществить комплекс стратегических мероприятий или проекты.

Определить для каждого из них конкретные показатели, комплекс мер, а также ответственных исполнителей, как показано в таблице 1.

Таблица 1 - Наиболее используемые индикаторы модели ССП

ФИНАНСЫ			
Цель	Индикатор	Значение	Мероприятие
1	2	3	4
Повысить уровень выручки до конца следующего года на 50%	Выручка	2 млрд. тенге	Увеличить объем выполняемых работ
Повысить операционную прибыль до конца следующего года на 60%	Операционная прибыль	500 млн. тенге	Внедрить систему бережливого производства
Повысить рентабельность капитала на 40% до конца следующего года	Рентабельность капитала	30%	Увеличивать объем продаж и сокращать неэффективные затраты
Повысить	Чистая	300 млн.	Оптимизировать

операционную прибыль после уплаты налогов за вычетом затрат на 40% до конца следующего года	операционная прибыль после уплаты налогов за вычетом затрат на капитал	тенге	максимально стоимость привлечения капитала
РЫНОК/КЛИЕНТ			
Цель	Индикатор	Значение	Мероприятие
Повысить индекс удовлетворенности клиента до 5 из 5	Индекс удовлетворенности клиента	3 из 5	Улучшать качество работ и ценовую политику. Полное техническое сопровождение.
Увеличить долю рынка до 20%	Доля рынка	5%	Форсирование продвижения услуг на рынке. Построение долгосрочных отношений с Заказчиками
Своевременно выполнить 100% объемов работ	Доля своевременно выполненных работ	50%	Внедрить тайм-менеджмент. Улучшить систему планирования и контроля.
Довести количество претензий от заказчиков до нуля	Количество рекламаций	10	Внедрить систему контроля качества и охраны труда на производственных объектах

БИЗНЕС-ПРОЦЕСС			
Цель	Индикатор	Значение	Мероприятие
1	2	3	4
Сократить количество производственных ошибок производителей работ до нуля	Качество работ (доля брака)	5-6 в течение месяца	Повысить уровень компетенции сотрудников. Улучшить техническую оснащенность
Довести время мобилизации до 3-4 рабочих дней	Период мобилизации	10-15 рабочих дней	Повысить эффективность планирования. Улучшить взаимодействие между подразделениями.
Довести время обработки заказов до 3 рабочих дней	Время обработки заказов	10-15 рабочих дней	Выстроить систему подготовки тендерных и ценовых предложений.
Сократить долю косвенных затрат до 10% от всего объема затрат	Доля косвенных затрат	40% от всего объема затрат	Внедрить систему бережливого производства. Улучшить систему логистики.
ПЕРСОНАЛ			
Цель	Индикатор	Значение	Мероприятие
Повысить число	Квалификация	50%	Наем профессионалов.

сотрудников с высшим образованием, опытом работ от 10 лет, а также курсов по профилю работ до 100%	сотрудников		Организационное и техническое обучение специалистов.
Увеличить бюджет на повышение квалификации сотрудников до 15%	Затраты на обучение персонала	5% от выручки	Работа со специализированными образовательными учреждениями
10 миллионов тенге год	Прибыль на 1 сотрудника	1 миллион тенге в год	Внедрять программы стимулирования персонала. Наем высококлассных менеджеров, ИТР.
Повысить индекс удовлетворенности сотрудников до 5 из 5	Индекс удовлетворенности сотрудников	3 из 5	Внедрение систем оплаты труда, обучению и развитию, взаимодействию между отделами
Примечание: Составлено автором			

Главная цель разбиения задач ССП – это понятное объяснение стратегически важных задач и закрепление их за конкретными ответственными сотрудниками. Открывая возможность базировать систему оплаты и поощрения сотрудников к коэффициенту выполнения поставленных задач.

Таким образом, стратегия – это постановка целей и определение соответствующих регламентированных и экономически обоснованных комплексов действий по их достижению.

Список используемых источников:

1. Соколова Н.Н. Теоретические основы формирования стратегии развития // Вестник КрасГАУ. – 2007.– №2.-С.19-20.
2. А. Чандлер. Стратегия и структура корпорации – исторический аспект. – Кэмбридж: Издательство МТИ, 1962. – 45 с.
3. Г. Минцберг, Дж. Куинн, С. Гошал. Стратегический процесс. – СПб: Издательство Питер, 2001. – 25 с.
4. К. Прахалад. Конкуренция за будущее. - М.: Олимп-Бизнес, 2002. – 35 с.
5. М. Портер. Конкурентная стратегия. – М.: Альпина Паблишер, 2005. – 45 с.
6. Сведения и материалы о стратегическом планировании энциклопедии экономиста с сайта: <http://www.grandars.ru/>.
7. Сведения и материалы о разработки и формализации стратегии консалтинговой группы «ФИНЭКС» с сайта: <http://www.finexcons.ru/>.

Logistika

Залесский Б. Л.

Белорусский государственный университет

БЕЛАРУСЬ – ТАДЖИКИСТАН:

В ФОКУСЕ ВНИМАНИЯ – РАСШИРЕНИЕ СВЯЗЕЙ РЕГИОНОВ

Развитие межрегионального сотрудничества между областями, городами и районами Беларуси и Таджикистана является важным элементом реализации Договора о стратегическом партнерстве, который в июне 2019 года подписали в Минске главы двух государств А. Лукашенко и Э. Рахмон. Напомним, что к настоящему моменту заключены соглашения о торгово-экономическом, научно-техническом и культурном сотрудничестве между Витебской и Согдийской, Минской и Согдийской, Гомельской и Хатлонской областями, городами Минск и Душанбе, Яванским и Узденским районами, а также соглашения о сотрудничестве между Могилевской и Согдийской областями, о взаимном сотрудничестве между городами Могилевом и Худжандом. Начало белорусско-таджикскому межрегиональному сотрудничеству было положено более двадцати лет назад, когда летом 1998 года городами-побратимами стали столицы двух бывших советских республик. Тогда **Минск и Душанбе** приняли сразу два документа. В первом – “Договоре о породнении городов Минска и Душанбе” – было заявлено об обоюдном стремлении «всячески содействовать созданию наиболее благоприятных условий для развития дружеских связей между жителями наших городов, сотрудничества предприятий, организаций и фирм» [1]. Второй документ – Соглашение о сотрудничестве в торгово-экономической, научно-технической и культурной областях – содержал намерение сторон оказывать содействие в создании совместных предприятий, акционерных компаний, финансово-промышленных групп, торговых домов, коммерческо-деловых и региональных информационных центров сбора, обработки и выдачи информации, необходимой производителям и потребителям товаров и услуг для изучения конъюнктуры рынка. Думается, что оба эти документа совершенно не утратили своей актуальности и сегодня, ибо только способствуют развитию побратимско-партнерских связей двух столиц и их

конкретных субъектов хозяйствования. В этом смысле актуальный пример взаимодействия минского предприятия “Белкоммунмаш” с мэрией Душанбе по обновлению пассажирского общественного транспорта таджикской столицы только подтверждает нестареющий характер принятых более двадцати лет назад документов. Из других участников белорусско-таджикского межрегионального взаимодействия явно выделяется на фоне остальных **Согдийская область**, активно развивающая партнерские связи сразу с тремя белорусскими регионами – Витебской, Минской и Могилевской областями. Соглашение о торгово-экономическом, научно-техническом и культурном сотрудничестве с **Витебской областью** было подписано в апреле 2012 года. При этом «в качестве приоритетных направлений сотрудничества были названы сфера машиностроения, мебельная отрасль, переработка кожи и легкая промышленность» [2]. Аналогичное соглашение с **Минской областью** увидело свет в мае 2014 года. И, заметим, белорусской столичной области взаимодействие с таджикскими партнерами в целом приносит неплохие результаты. Достаточно сказать, что «по итогам 2018 года экспорт Минской области в Республику Таджикистан составил 6,4 млн долларов США <...>. Основные товарные позиции экспорта: сахар и химически чистая сахароза в твердом состоянии; продукты переработки нефти; книгопечатная продукция» [3]. Чтобы закрепить эту позитивную тенденцию, в июне 2019 года целый ряд предприятий Минщины, в том числе ОАО “Слуцкий мясокомбинат”, ОАО “Минский мясокомбинат”, ОАО “Борисовский мясокомбинат”, ОАО “Слуцкий сыродельный комбинат”, продемонстрировал свою продукцию на международной торговой ярмарке “Сугд-2019”, по итогам которой было заключено 14 соглашений и меморандумов о сотрудничестве. Что касается взаимодействия Согдийской и Могилевской областей, то его стержнем можно назвать партнерские отношения **Могилева** с городом **Худжандом**, расположенным в этой таджикской области, скрепленные соответствующим договором в мае 2014 года. С самого начала стороны заявили о своем намерении «переходить на новый уровень сотрудничества – от торговли и обмена товарами к кооперации между промышленными предприятиями и созданию совместных производств» [4]. При этом таджикская сторона выразила заинтересованность во взаимодействии с “Могилевлифтмашем” по созданию в Таджикистане сборочного производства лифтов. В июне 2015 года стороны достигли соглашения по поставкам в Худжанд лифтов и лифтового оборудования для нужд городского хозяйства, а также о создании совместного производства по выпуску лифтов с целью их реализации в

Таджикистане и соседних странах. Кроме того, была обозначена «большая заинтересованность у таджикской стороны по созданию в Худжанде совместных производств с мебельными предприятиями “Могилевдрев” и “Могилевмебель”. Есть готовность также рассмотреть предложения по созданию СП по выпуску кондитерских изделий» [5]. Наконец, в декабре 2017 года Соглашение о торгово-экономическом, научном и культурном сотрудничестве подписали Гомельская и Хатлонская области, чтобы придать новые импульсы развитию отношений между двумя регионами, а также способствовать укреплению торгово-экономического сотрудничества. Дело в том, что за три квартала 2017 года товарооборот белорусского региона с Таджикистаном в целом составил всего 818 тысяч долларов. «Гомельские предприятия поставляли мыло, укупорочную продукцию, обойную бумагу, туши рогатого скота» [6]. Всего – тринадцать предприятий-экспортеров, в числе которых значились ТУП “Гомельские традиции вкуса”, ИПУП “Алкопак”, ОДО “Вимала”, ОАО АФПК “Жлобинский мясокомбинат”.

Литература

1. Залесский, Б. Второе дыхание / Б. Залесский // Вечерний Минск. – 1998. – 3 авг.
2. Рафиева, М. Согд и Витебск подписали соглашение о сотрудничестве / М. Рафиева // [Электронный ресурс]. – 2012. – URL: <https://news.vitebsk.cc/2012/04/26/sogd-i-vitebsk-podpisali-soglashenie-o-sotrudnichestve/>
3. Делегация Минской области с рабочим визитом посетила Таджикистан [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <https://www.mlyn.by/2019/06/delegatsiya-minskoj-oblasti-s-rabochim-vizitom-posetila-tadzhikistan/>
4. Кулягин, С. Таджикистан заинтересован в развитии кооперации с предприятиями Могилевской области – Коимдодов / С. Кулягин // [Электронный ресурс]. – 2015. – URL: <https://www.belta.by/regions/view/tadzhikistan-zainteresovan-v-razvitii-kooperatsii-s-predpriyatijami-mogilevskoj-oblasti-koimdodov-174610-2015/>
5. Кулягин, С. Могилев и таджикский Худжанд намерены создать совместные производства / С. Кулягин // [Электронный ресурс]. – 2015. – URL: <https://www.belarus.by/ru/business/business-news/mogilev-i-tadzhikskij-xudzhand-namereny-sozdat-sovmestnye-proizvodstva-i-0000025058.html>
6. Гомельская и Хатлонская области подписали Соглашение о сотрудничестве [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <https://newsgomel.by/news/society/15070-gomel-skaya-i-hatlonskaya-oblasti-podpisali-soglashenie-o-sotrudnichestve.html>

Regionální ekonomika

д.е.н. Галгаш Р.А.,

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
Україна, м. Сєвєродонецьк*

аспірантка Білоус Я.Ю.

*Інститут економіко-правових досліджень НАН України,
Україна, м. Київ*

РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ТЕРИТОРІЯХ ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Децентралізація в Україні вже набрала суттєвих обертів і демонструє реальні позитивні результати. Процес добровільного об'єднання територіальних громад створив передумови для трансформації територіального устрою і субрегіонального рівня. Наслідком стало те, що на районному рівні одночасно функціонують райдержадміністрація, райрада, виконавчі органи об'єднаних територіальних громад з визначеними законом повноваженнями, що в переважній більшості дублюються. Така ситуація потребує зміни системи органів влади на районному рівні, перерозподілу та розмежування повноважень і ресурсів. Тому наступним важливим кроком подальшої децентралізації є удосконалення територіальної організації влади на субрегіональному рівні. Удосконалення територіальної організації влади потребує мобілізації ресурсів для соціально-економічного розвитку на територіях постконфліктної трансформації.

Українське громадянське суспільство ще перебуває у процесі становлення, водночас органи місцевого самоврядування знаходяться під впливом процесів децентралізації, яка ще не добігла свого логічного завершення, що у свою чергу викликає постійні трансформації на місцевому рівні, які і визначають певні особливості запровадження партисипаторного бюджету в регіонах України, що стосуються освіти, консультацій, прозорості та моніторингу процесу.

Загалом процес об'єднання територіальних громад триває. Дуже важливо на даному етапі оперативно аналізувати проблеми та помилки, що виникають в процесі реформування, враховувати та виправляти їх у подальшому. Саме тому подальшого дослідження потребують питання забезпечення організаційно-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, невід'ємним елементом якого є визначення теоретичних передумов розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні.

Децентралізація в Україні вже має множину прикладів успіху у вигляді об'єднаних громад і реалізованих ними проектів. Ефективність реформи також підтверджена зростанням місцевих бюджетів. Але головною особливістю децентралізації в Україні є зміна свідомості людей, які вже зрозуміли, що можуть впливати на розвиток своїх громад, і краще ніж вони цього ніхто не зробить. Реформа перейшла в горизонтальну площину. В громадах вже не чекають на рішення згори, а домовляються між собою, радяться, вчаться на досягненнях і помилках одне одного і рухаються далі.

Проте, незважаючи на вказані успіхи у створенні об'єднаних територіальних громад, досі існують певні проблеми організації системи управління територіями: законодавча норма про місцеве самоврядування як «гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади вирішувати питання місцевого значення» на практиці перетворюється у невизначеність прав громад і фрагментарність повноважень органів місцевого самоврядування; відсутнє чітке розмежування між повноваженнями місцевих державних адміністрацій та органами місцевого самоврядування (відповідно до законодавства 76 повноважень є дублюючими), що перешкоджає побудові ефективного механізму контролю за їх виконанням; відсутність солідарної відповідальності за розвиток територій, низький рівень взаємної довіри між громадськими організаціями та органами влади; неврегульованість питань власності територіальних громад на землю.

Загалом, добровільне об'єднання територіальних громад протягом 2015-2018 рр. – це значний позитивний результат та дієвість змін на краще. Тому сприяння максимальному подальшому цьому процесу – одне з головних завдань. По всій території України мають бути створені спроможні та дієздатні органи місцевого самоврядування базового рівня – територіальні громади. Наразі вже досягнуто значних успіхів на шляху до формування ефективного регіонального

управління та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Формується нова територіально основа для діяльності органів місцевого самоврядування – спроможні об'єднані територіальні громади. За роки реформ майже 38% території України покрито вже об'єднаними громадами, до складу яких входить близько чверті населення України. Створюється незалежна ресурсна база для здійснення повноважень на місцях – в результаті фінансової децентралізації частка місцевих бюджетів у зведеному Державному бюджеті зросла до 52%. Відбувається передача повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування та їх розмежування між рівнями і органами за принципом субсидіарності.

Отже, новий адміністративно-територіальний устрій має стати територіальною основою для формування децентралізованої системи територіального управління, що забезпечить максимально ефективне використання суспільних ресурсів, стійке економічне зростання на засадах сталого розвитку, підвищення соціальних стандартів життєдіяльності людей. Логіка системного підходу до реформування адміністративно-територіального устрою вимагає розпочати цей процес із реформування базового рівня – територіальних громад.

PEDAGOGICKÉ VĚDY

Problémy tréninku

Бойко Г.Г., Фесенко В.І.

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗУ»

ТЕМА «ПРИРОДЖЕНІ НЕЗРОЩЕННЯ ВЕРХНЬОЇ ГУБИ ТА ПІДНЕБІННЯ» ПРИ САМОСТІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ДО СЕМІНАРУ З ЛІКАРЯМИ ІНТЕРНАМИ ПО ХІРУРГІЧНІЙ СТОМАТОЛОГІЇ.

Резюме. Семінар є одним із одним із активних учбових занять, що здатний поглибити і закріпити отриману інформацію, пройдений матеріал, розвинути мислення, повідомити отриману інформацію, проявити схильність до наукової роботи.

Ключові слова: лікар-інтерн, семінар, дискусія, розбір хворих, обмін досвідом, незрощення верхньої губи та піднебіння.

Народження дитини з природженою вадю обличчя приносить тяжкі страждання як самій дитині (порушення прийому їжі, дихання), так і батькам, які, не знаючи походження такої вади, шукають причину в самих собі, звинувачуючи одне одного в неповноцінності, що іноді спонукає до розладу сімейних відношень.

Основна мета семінарського заняття по темі «Природжені незрощення верхньої губи та піднебіння» - це підвищення активності лікарів інтернів в вивченні даного матеріалу, схилення їх до самостійної роботи з літературними джерелами під керівництвом викладача, так як інформація по даній темі достатньо об'ємна, щоб повністю провести її під час учбового процесу. Тому велику увагу ми надаємо самостійній підготовці лікарів - інтернів.

Слід зазначити, що при вивченні даної теми головним чином акцентується увага на правильну сучасну термінологію. Оскільки старі терміни «заяча губа» та «вовча паща» повинні стати здобутком історії, так як вони у рідних дитини викликають панічний страх. Правильним є термін «незрощення» губи та піднебіння, що утворюється за рахунок незрощення відповідних відростків щелепно-лицевої ділянки.

Значну увагу також слід звернути на причини та патогенез виникнення даної патології, а особливо на те, що етіологічні фактори незрощень верхньої губи та піднебіння діляться на екзогенні та ендогенні.

До екзогенних факторів відносяться іонізуюча радіація, нераціональний прийом лікарських препаратів в перші місяці вагітності (особливо в перший триместр – період формування верхньої губи та піднебіння). Значну роль в виникненні незрощень відіграють шкідливі звички майбутніх батьків (куріння, зловживання алкоголю, наркотичних препаратів). До механічних дій відносяться: багатоплідна вагітність, вади розвитку матки, пухлини матки, ушкодження.

До ендогенних факторів відносяться хвороби матері в перші місяці вагітності (гіпоксія, авітаміноз, інфекційні захворювання, гепатити, СНІД, пієлонефрит та інші). До ендогенних факторів відносять також психічний стан майбутньої матері, вік батьків, патологічна спадковість (незрощення губи та піднебіння можуть передаватись як по домінуючих так і рецесивних ознаках).

Для розуміння механізму виникнення незрощень необхідно знати механізм формування губи і піднебіння.

Утворення губи і піднебіння починається на 6-му тижні вагітності, до 11-ти тижнів утворюється губа і тверде піднебіння, а до кінця 12-го тижня зростаються один з одним фрагменти м'якого піднебіння.

Під час самостійної підготовки велику увагу слід приділити також класифікації незрощень верхньої губи та піднебіння.

Розрізняють:

Однобічні,

Двобічні незрощення верхньої губи, які можуть бути неповними, повними та прихованими.

Неповне (часткове) – це коли дефект м'яких тканин верхньої губи не доходить до нижнього відділку носового отвору.

Повне незрощення – дефект верхньої губи по всій висоті, з захватом нижнього відділу носового отвору, іноді частково і носового ходу.

Приховане незрощення – це незрощення кругового м'язу, яке проявляється лінійною борозною на шкірі губи та западиною на червоній облямівці.

Двобічне незрощення верхньої губи може бути ізольованим (без кісткового дефекту верхньої щелепи) і комбінованим (з одночасним дефектом альвеолярного паростка та твердого і м'якого піднебіння).

Клінічна форма незрощення піднебіння – вроджене **одно - чи двобічне, незрощення коміркового паростка, твердого і м'якого піднебіння, і вроджене незрощення м'якого піднебіння.**

Більшість немовлят з вродженим незрощенням верхньої губи та піднебіння народжуються в строк, але з перших днів у них складаються несприятливі умови життя в зв'язку з порушенням функцій смоктання, ковтання і дихання а також знівечення обличчя.

Вже при першому годуванні дитина виявляється в іншому становищі, ніж його однолітки: вона не може взяти груди матері. Зазвичай при смоктанні малюк охоплює сосок грудей матері і межує з ним частину близького основного гуртка; при цьому нижня щелепа і язик опускаються. Завдяки рухам язика і нижньої щелепи одне за іншим, в порожнині рота створюється негативний тиск. Дитина, натискаючи на область близько соскового гуртка, видавлює молоко з вивідних проток.

При незрощенні верхньої губи герметизація загарбання соска не утворюється і тому акт смоктання або не може або стає неможливим. Порушення природного вигодовування призводить до зниженого харчування і зменшення надходження в організм дитини вітамінів.

Незрощення верхньої губи та піднебіння викликає порушення носового дихання: при цьому порушується процес очищення, зігрівання і зволоження повітря. В дихальні шляхи потрапляють також харчові залишки. Ослаблена дитина постійним недоїданням в цих умовах особливо схильна до запальних захворювань верхніх дихальних шляхів і пневмонії. Тип дихання і порушення носового дихання залежать від виду незрощення.

У хворих з вродженими незрощеннями відбувається зниження слуху за рахунок хронічних запальних процесів в середньому вусі (евстахіїти, отити).

Одним з найважчих ускладнень при вроджених незрощеннях піднебіння є порушення мови. Порушення цілісності піднебіння призводить до вільного проходження повітря не тільки через рот, а й одночасно через ніс, що викликає особливий відтінок голосу – гугнявість (rhinolalia aperta).

Для лікарів інтернів дуже важливо знати та вміти надати консультативну допомогу в питанні догляду та годування дитини з вродженим незрощенням верхньої губи та піднебіння, так як не у всіх лікувальних закладах знають про правильний догляд за такими новонародженими.

Відразу після народження дитини з незрощенням необхідна консультація щелепно-лицевого хірурга, щоб визначитися в засобах годування та послідуєчим хірургічним втручанням. Надзвичайно важливою є консультація педіатра та стоматолога ще в пологовому будинку, кваліфікований огляд спеціалістів допоможе визначити тяжкість природженої вади, установити наявність чи відсутність інших природжених вад та дати оцінку загальному стану новонародженого. В результаті сумісної консультації буде призначений дитині індивідуальний режим харчування.

У цих дітей присутній смоктальний рефлекс і якщо дитина родилась доношеною, при наполегливому прикладанні до грудей вона може навчитись смоктати.

При незрощенні піднебіння краще годувати дитину в положенні напівсидячи, при цьому молоко стікає по язика в глотку і не попадає в ніс, дитина сама пристосовується до годування.

Хірургічне лікування вроджених вад розвитку верхньої губи та піднебіння є однією із основних проблем відновної щелепно-лицевої хірургії.

Хейлопластика – загальна назва пластичних операцій для усунення природних вад або деформацій губ.

Ринохейлопластика – окрім відновлення верхньої губи одночасно проводиться корекція хрящів носа та усунення неправильного положення м'язів ротової ділянки та носа. Найбільш оптимальний термін проведення хейлопластики 4-6 місяців.

Уранопластика – загальна назва пластичних оперативних втручань усунення дефектів твердого піднебіння.

Ураностафілопластика – оперативні втручання по одночасному усуненню твердого та м'якого піднебіння. Найбільш оптимальний термін проведення уранопластики 2-4 роки.

Таким чином: на наш погляд, знаючи ці основні положення при вроджених вадах – незрощенні верхньої губи та піднебіння, лікар – інтерн має

можливість прийняти участь в консультативному прийомі, виступити з доповіддю на семінарі – конференції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазунов О.А. Принципы болонского процесса в интегрированном преподавании стоматологических дисциплин на кафедре стоматологии ФПО ДГМА / О.А.Глазунов // В книге « Досягнення та перспективи післядипломної освіти », присвячений 35-річчю ФПО ДДМА. – 2008. – С.24.
2. Гордіюк М.М .Організація навчального процесу з лікарями - інтернами на кафедрі стоматології ФПО / М. М . Гордіюк , Г.Г.Бойко // Матеріали науково-практичної конференції «Теоретичні та клінічні аспекти медико-соціальної експертизи і реабілітації» ,присвячений 30-річчю кафедри медико-соціальної експертизи.
3. Тимофеев А. А. Самостоятельная работа студентов / А.А. Тимофеев, С.В. Витковская , С.В.Максимча // Современная стоматология. – 2009. - № 1. –С. 143-145.
4. Громов О.В. Информационные технологии в образовательном процессе: проблемы, перспективы развития (приглашение к дискуссии) / О.В.Громов, Р.А. Котелевский // Современная стоматология. -2010. - №5.-С. 108-110.

Тоқтағанова Г. Т.

МКҚК «Нұрай» балабақшасының меңгерушісі

Алматы облысы, Алакөл ауданы

ТӘРБИЕШІЛЕРДІҢ КӘСІБИ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫ – БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА САПАСЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ШАРТЫ

Бүгінгі күн-білім беру мазмұнына, бала мен тәрбиеші тұлғасына және қызметіне деген көзқарастардың түбегейлі өзгеріске бет бұрып отырған кезеңі. Қазақстанның әлемдік үрдістерге кіруі, дамыған елдердің стандарттарына деген ұмтылысы білім беру жүйесінің жаңа сапалық деңгейге өту қажеттілігін арттыруда. Кез келген адам баласы дүние есігін ашқан соң есейе келе алдына мақсат-міндеттер қояды. Меніңше ең басты өмірлік міндетіміз - рухани жаңғыру. Еліміздің болашақтағы келбетін анықтайтын – өскелең ұрпақтың бәсекеге қаблетті болуы. Бәсекеге қаблеттілік саясатта, экономикада, білім беруде, яғни барлық салада сананы рухани жағынан жетілдіріп, дамытып отыру. Осыған орай, қазіргі кезде білім беру жүйесінде жасалып жатқан реформалар барлық деңгейлердегі білім мазмұнын жаңартуға және өсуден тұрақты даму кезеңіне өтуге бағытталған. ХХІ ғасырда жан-жақты, зерделі, дарынды, талантты адамдарды қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесіндегі модернизациялау білім мазмұнын жаңарту мен сапасын арттыруды, білім берудің ұлттық моделін жетілдіруді, ақпараттық технологияларды меңгеруді жүзеге асыруда. Жаңартылған білім беру мазмұнының стандартына сәйкес функционалдық сауаттылықты қамтамасыз ететін дағдылардың кең спектрін дамыту үздік халықаралық тәжірибеге бағытталған. Білім беру мазмұны –жеке адамның біліктілігі мен жан-жақты дамуын қалыптастыру үшін негіз болып табылатын білім берудің

әрбір деңгейі бойынша білімдер жүйесі. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – балалардың үйлесімді қолайлы тәрбие-білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру.

Мектепке дейінгі мекеме педагогтарының алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Білім беру мазмұнын жаңарту үдерісін жүзеге асыруда оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, инновациялық педагогикалық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмысы қалыптасқан, шығармашыл педагог-зерттеуші, заман көшіне ілесе алатын жаңартылған білім беру бағдарламасымен жұмыс жасай алатын ойшыл тәрбиешілерді дайындап шығаруымыз қажет.

Мектепке дейінгі тәрбие- білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту мен тәрбиелеуде, олардың жалпы мәдениетін қалыптастыруда, тұлғаны шығармашылыққа тәрбиелеуде жаңа талаптар қойылуда.

Елімізде білім жүйесінде жаһандық проблемаларға жауап бере алатындай деңгейдегі ұлттық мәндегі жұмыстар жүргізілуде. Білім беру бағдарламаларының, бағалаудың, оқулықтардың және педагогиканың ұлттық стандарттарымен байланысты өзекті білім берудегі құндылықтар мен мақсаттар мектеп оқушыларының жетістіктерін арттыруды, сонымен қатар, инновациялар мен озық тәжірибелерге қол жеткізуді, ұлттық сәйкестікті мектеп бағдарламасы арқылы растау мен іске асыру үшін және

барынша ауқымды халықаралық тәжірибемен өзара әрекеттесуі үшін қажетті дағдыларды дамытуды қамтиды. Тәрбиешінің күзіреттілігі - оның шығармашылық жұмысынан көрінеді. Баланың тәрбие мен білім алудағы жоғары белсенділігін қалыптастыру үшін оқытудың әдістері мен тәсілдерін дұрыс қолдану-білім сапасын арттырудың ең басты құралы болып табылады.

Болашақтың бәсекесіне қабілетті ХХІ ғасыр шәкіртін тәрбиелеу білім беру саласының еш назарынан тыс қалған емес. Соған сай тәрбиеші-ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, тынымсыз еңбеккер, ортаның ұйтқысы, жан-жақты, шебер, гуманист, өз елінің белсенді патриоты болғанда ғана жоғарғы мәдениетті, жан-жақты дамыған, шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны

қалыптастырып, тәрбиелейтініміз айқын болмақ.

Қорытындылай келе мектепке дейінгі мекеме тәрбиешілері жаңарылған білім беру мазмұнын жүзеге асыруда педагогтің кәсіби-тұлғалық құзыреттілігінің өте жоғары болуына байланысты екенін түсіне отырып, білім мен тәрбие беруде қоғам сұранысына сай тұлғаны қалыптастыру міндеттері тұрғанын түсінуі қажет. Сонымен қатар тәрбиешілердің біліктілігін арттыру барысында кәсіби дамуын қамтамасыз ететін орта құрып, құзыреттіліктерін қалыптастыратын жағдайлар жасалуы керек. Жағдай жасалған кезде тәрбиеші өз мәртебесін арттырып, кәсіби әрекетінде биіктерге жету үшін мақсатты түрдегі өзіне деген қажеттіліктерін сезініп, қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Бұл педагогтың жеке абыройы мен болашақ ұрпақ алдындағы өзінің әлеуметтік жауапкершілігін сезініп, олардың психикалық, әлеуметтік және эмоционалдық қауіпсіз жағдайда болуын түсіне білуіне көмектеседі. Балабақша табалдырығын аттаған бала ертеңгі ел тұтқасы десек, оларды парасатты, саналы азамат етіп тәрбиелеу — әрбір тәрбиешінің борышы. Бүгінгі заманауи тәрбиеші балабақша балаларына тек тәрбие мен білім беріп қана қоймай, оларға халықтық педагогиканың нәрлі қайнарымен сусындату, әрбір баланың бойына ұлттық мінез – құлық, адамгершілік, сыпайылық пен кішіпейілдік қасиеттерін қалыптастыруға, баланың жан дүниесін рухани қазыналармен байытуға, қазақ халқының әдет – ғұрпын, салт – дәстүрін меңгертуге тиіс. Алдыңғы қатарлы тәжірибені жетілдіре отырып, оқу үрдісіне жаңа әдіс-тәсілдерді, оқытудың жаңа технологияларын енгізіп, балалардың жалпы дамуын қамтамасыз етуіміз керек.

Moderní metody výuky

Жолдыбаева Л.М.

*№14 орта мектеп-гимназиясы коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
бастауыш сынып мұғалімі
Алматы облысы, Талдықорған қаласы*

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Келер ұрпақты білімді ету үшін әрине, білім сапасын арттыру қажет. Ал білім сапасы оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау арқылы белгіленеді, яғни бағалау- білім сапасын басқару болып табылады. Оқушы жетістігін нақты бағалау мәселесі - білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі. Көптеген жылдар бойы оқушы жетістігі басқа оқушы жетістігімен салыстырмалы түрде бағаланып келді. Бұл жағдайда білім алуға деген қызығушылықты жоғарылатуға мүмкіндік жасайтын бағалаудың нақты критерийлері, мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс болмады. Бағалау-одан арғы оқу туралы шешімді қабылдау мақсатымен оқытудың нәтижелерін жүйелі түрде жиынтықтауға бағытталған қызметті белгілеу үшін қолданылатын термин. «Бағалау» термині «жақын отыру» латын тіліндегі мағынада-бағалаудың негізгі сипаты бір адам басқа адамның не айтып, не істегенін немесе өзін-өзі бақылау жағдайында өзінің дербес ойлауын, түсінігін немесе тәртібін мұқият бақылауы болып табылады. Бағалау дегеніміз не? Бағалау деп жұмыс жасаудағы дербестікті, тапсырманы дұрыс орындау нәтижесін, білімнің, іскерліктің және дағдының сапасын анықтауды айтады. Үлгерімді бағалаудың білім беру және дағдының сапасын анықтауды айтады. Үлгерімді бағалаудың білім беру мен биелік маңызы бар. Білім берудің мағынасы оқушылар объективті білім алады, ой-өрісі кеңиді, ғылыми көзқарасы қалыптасады. Іскерлікті, дағдыны игереді. Тәрбиелік мағынасы жағынан объективті бағалау жеке адамның қасиеттерін қалыптастырудағы құрал. Білімді, іскерлікті және дағдыны тексеру және бағалау

танымдық іс-әрекет кезеңдерінің бірі болады. Бұл жерде негізгі мақсат-оқушылардың оқу жұмысын бақылау, олардың үлгерімін және кері байланысын есепке алу. Мұғалім оқушылардың білімді, іскерлікті, дағдыны игеру сапасын тексеріп қана қоймайды, ол оларды ойлау тәсілдеріне, практикалық жұмысқа үйретеді. Білімдегі кемшілікті жоюдың жолдарын іздестіреді. Әр сабақта бағалауды өткізу үшін оқушылардың нені білетіндігін және не істей алатындығын, сонымен қатар олар қандай қиындыққа кездесуі мүмкін екенін анықтау қажет. Баға – оқыту үдерісіндегі қозғаушы күш. Сыни тұрғыдан алып қарасақ, оқушылар өздерінің білімінің толығына көмектеседі. Пәнге деген қызығушылығы артады, осыған қарап, біз өзіміздің жұмысымыздың нәтижесін көреміз. Осыдан білім берудегі басты қозғаушы күш екенімізді естен шығармауымыз керек. Жиынтық (суммативті) бағалауды сапалы жасау мұғалімдердің жоғары шеберлігін талап етеді, мұғалімдердің формативті бағалауы жиынтық бағалау талаптарымен бұрмаланбауы керек, ал бұл өте күрделі мәселе. Мұғалімдердің көбі қалыптастырушы бағалаудың ынталандыру әрекетін көрсеткенмен, стратегияларын нақты көрсетпейді. Бағдаршам, бас бармақ, шапалақ, смайликтерді қолдану оқушыларды ынталандырады, дегенмен оқушы жұмысын түзету, жетілдіру үшін бұл әдістер маңызды ақпарат, тиімді кері байланыс беру жағынан керемет емес. «Екі жұлдыз, бір тілек», «Плюс, минус, керемет», «жарық жұлдыз», «Колб циклы» т.б стратегияларын қолдану кезінде оқушылар қалай үйрену керек екендігін үйренеді, өзара және өзін-өзі бағалау, жетілдіру жолдарын түсіне білуді дамыту жақсы жүреді. Жаңартылған білім мазмұнында бағалаудың критериалдық жүйесі мұғалімге оқушының білімін, ептілігін және дағдысын анықтап қана қоймай, сонымен қатар оларды оқушының функционалдық сауаттылығымен байланыстырып қарауға мүмкіндік береді. Критериалды бағалау жүйесі бұрынғы бағалауға қарағанда қалыптастырушы және жиынтық бағалаумен ерекшеленеді. Қалыптастырушы бағалау оқытуды, әдістерді және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін жақсарту мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған болса, жиынтық бағалау мақсатты баға қою және сертификаттау немесе оқытудың алға жылжуын тіркеу үшін оқыту қорытындысын шығару үшін қажет. Критериалды бағалау бойынша мысалы формативті бағалауға тапсырма жасаған кезде оқу мақсаты /сабақтың мақсатындағы етістікті Блум таксономиясының қай сатысы екенін анықтап алу қажет. Яғни, ойлау дағдыларының деңгейін

сәйкестендіреміз. Оқу мақсаттарын ойлау дағдыларының деңгейімен және бағалау критерийлерімен сәйкестендіру маңызды рөл атқарады. Оқу мақсаты — дегеніміз оқу бағдарламасына сәйкес пән бойынша оқушының оқу барысында меңгерген білім, түсінік, дағды жетістіктерінің күтілетін нәтижесі арқылы қалыптасқан тұжырым. Берілетін тапсырма Блум таксономиясы бойынша сол ойлау деңгейінен асып кетпеуі шарт. Қолдану болса тапсырмада одан жоғарғы талдау, жинақтау, бағалау бойынша тапсырмалар берілмейді. Блум таксономиясы оқыту нәтижелерін жазу үшін жиі қолданылады, ол дайын құрылыммен және етістіктер тізімімен қамтамасыз етеді. Етістіктерді дұрыс қолдану – оқыту нәтижелерін ойдағыдай жазып шығудың кілті. Бағалау критерийі де оқу мақсатымен тығыз байланысты. Бағалау критерийі дегеніміз — білім алушылардың оқу жетістік деңгейлері өлшенетін белгі, өлшем, негіздеме. Одан кейін тапсырма құрастырамыз. Бағалау критерийінен дескрипторлар беріледі, яғни критерийді қадам бойынша ашамыз. Дескриптор – оқушының жұмысты қаншалықты жақсы орындағанын бағалайтын тұжырым. Мұғалім мен оқушылар арасында тиімді қарым-қатынас, өзара түсінушілік арқылы формативті бағалауды сабақта қолданса, табыс критерийлерін оқушылармен бірлесе отырып құрса, оқушының да пәнге деген қызығушылығы артады. Формативті бағалау үздіксіз жүргізіледі, оқушы қатесін түзетуге мүмкіншілік беріледі. Сабақта мұғалім әрбір тапсырмадан кейін формативті бағалауды кіріктіріп отырса, Джон Хэтти зерттеулеріне сәйкес оқушының оқуына әсер етуде жазбашаға қарағанда ауызша кері байланыс неғұрлым тиімдірек екені ескерілсе, оқыту нәтижелі болады. Оқушылар да құрбыларын бағалауда бір-біріне құнды кері байланыс ұсына алады және бір-бірінен үйренеді, бір-бірін қолдайды.

Шакпакбаева Б.Ж.

*Учитель коррекционной школы высшей категории. КГУ "Восточно-Казахстанская Областная школа- интернат для детей- сирот и детей, оставшихся без попечения родителей" УО.
город Семей.*

**ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
ВОСПИТАННИКОВ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ
ПОТРЕБНОСТЯМИ**

Процесс вхождения в самостоятельную жизнь выпускников коррекционных школ труден. Часто выпускники школ не владеют необходимыми для самостоятельной жизни житейскими знаниями и навыками. Трудности обусловлены и недостаточностью семейного воспитания в жизни этих детей - значимого фактора социализации. Семьи у наших детей чаще всего бывают неблагополучные и не могут дать ребенку необходимый запас знаний для самостоятельной жизни, а порой показывают только отрицательный пример, поэтому роль школы в организации системы социально- бытовой адаптации и ориентации у детей с ограниченными возможностями в развитии крайне велика. Социальная компетентность является целью любой воспитательной программы и ядром социализации. Обширные социальные отношения и связи в современном мире, сложные социальные действия, освоенные личностью в период взросления, социальные объекты, которые оказывают влияние на социальный опыт школьника, требуют, чтобы процесс формирования данного вида компетентности учитывал специфику условий жизни современного человека. Критерием успешности становления выпускника интернатного учреждения в обществе является его адекватное, «безболезненное» вхождение в новый для себя мир, в котором он знает как себя вести и как самореализоваться, способный вырабатывать, принимать и реализовывать свои решения по проблемам обеспечения собственной жизнедеятельности в окружающей его среде, прогнозировать последствия своих действий для себя и для других людей. В связи с этим, рассматривая пути решения проблемы социализации выпускников интернатных учреждений, необходимо исходить из того, что достижению этих целей будет способствовать сформированная у них социальная

компетентность. Под компетентностями понимается готовность учащихся использовать усвоенные знания, умения и способы деятельности в реальной жизни для решения практических задач. Новизна программы состоит в том, что организация образовательной деятельности воспитанников базируется на подготовке воспитанников к самостоятельной жизни, повышению уровня их социальной компетентности. Такой подход позволяет создать необходимые условия для оптимизации процесса социальной адаптации воспитанников на основе включения их в специально сконструированную социально-развивающую образовательную среду учебного заведения для повышения уровня их социальной компетентности. Программа направлена на формирование социальной компетентности через личностное образование, характеризующееся степенью адекватности реагирования на актуальную социальную ситуацию, готовность принимать требования, предъявляемые социальными институтами, занимать активную позицию в отношении своего здоровья и дальнейших жизненных планов.

Для формирования и развития социальной компетентности возникает необходимость создания развивающей среды, которая бы не ставила препятствий на пути к воплощению намерений личности, а наоборот, создавала условия для их реализации. Для создания такой развивающей среды большую роль может и должна сыграть внеклассная работа. При участии во внеклассных мероприятиях учащиеся не ограничены жесткими рамками правил. Наоборот, они чувствуют поощрение и поддержку при проявлении своих лучших качеств. Внеклассная работа побуждает школьников участвовать в принятии решений, повышает их инициативу, которая при этом является не принудительной, а внутренне мотивированной.

Итак, считаю, что именно внеклассной деятельности принадлежит ведущая роль в формировании и развитии социальной компетентности в силу того, что она:

- служит повышению активности ученика как субъекта обучения;
- даёт возможность творческого сотрудничества между педагогами и учащимися;
- создаёт обстановку, в которой отсутствует внешнее оценивание;
- ориентирует деятельность учащихся на успех;

предполагает вариативность форм организации образовательного процесса, средств и условий деятельности;

отражает общечеловеческие ценности. Социально компетентный подросток – тот, кто осознает и адекватно оценивает факторы риска, анализирует обстоятельства, принимает обдуманые решения как в типичных, так и в новых для него социальных ситуациях, прогнозирует последствия своих поступков, осознает совершенные ошибки, делает выводы, осмысливает свои знания и опыт в целом, что и позволяет осуществить рефлексию как один из важнейших компонентов социальной компетентности. Путем реализации программы раскрываются возможности воспитательной работы в осуществлении формирования у воспитанников социальной компетентности. Только совокупность у воспитанника лично значимых социальных компетенций на основе сформированной у него общей социальной компетентности (совокупности различных социальных компетентностей – определённых характеристик личности), обеспечат воспитаннику возможность эффективно удовлетворять свои потребности сейчас и в будущем.

Шакпакбаева Н. Ж.

*учитель русского языка и литературы школы- гимназии №33
город Нур-Султан*

ПРИЕМЫ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Отличительная черта современного общества – расширяющееся информационное пространство. Мы постоянно находимся в ситуации выбора информации, поэтому современному человеку необходимо умение не только получить некие сведения, но и критически осмыслить и грамотно их использовать. Очень часто скрытое информационное воздействие оказывает нега-тивное влияние на жизнь людей; становится очевидной необходимость выработки такого способа отношения к информации, который мог бы помочь противостоять многим формам манипулирования взглядами людей и их внутренним миром. Что же означает понятие «критическое мышление»? По поводу его определения существует большое разнообразие мнений и оценок. Критическое мышление (альтернатива – догматическое) можно понимать как творческое, аналитическое и конструктивное мышление. С педагогической точки зрения, мы будем рассматривать его в качестве активного и интерактивного процесса познания. В основу технологии развития критического мышления положен базовый дидактический цикл, состоящий из трех этапов (стадий). Каждая фаза имеет свои цели и задачи, а также набор характерных приемов, направленных сначала на активизацию исследовательской, творческой деятельности, а потом на осмысление и обобщение приобретенных знаний. Первая стадия – «вызов», во время которой у учащихся активизируются имевшиеся ранее знания, пробуждается интерес к теме, определяются цели изучения предстоящего учебного материала. Вторая стадия – «осмысление» – содержательная, в ходе которой и происходит непосредственная работа ученика с текстом, причем работа направленная, осмысленная. Процесс чтения всегда сопровождается действиями ученика (маркировка, составление таблиц, ведение дневника), которые позволяют отслеживать собственное понимание. При этом понятие «текст» трактуется весьма широко: это и письменный текст, и речь

учителя, и видеоматериал. Третья стадия – стадия «рефлексии» – размышления. На этом этапе ученик формирует личностное отношение к тексту и фиксирует его либо с помощью собственного текста, либо своей позиции в дискуссии. Именно здесь происходит активное переосмысление собственных представлений с учетом вновь приобретенных знаний. Прием «Кластера» Кластеры – это графические систематизаторы, которые показывают несколько различных типов связей между объектами или явлениями. В центре листа пишется слово (тема, проблема). Кластер – это выделение смысловых единиц текста и графическое их оформление в определенном порядке в виде грозди. Кластеры могут стать как ведущим приемом на стадии вызова, рефлексии, так и стратегией урока в целом. Делая какие-то записи, зарисовки для памяти, мы часто интуитивно распределяем их особым образом, komponуем по категориям. Прием «Инсерт» .Инсерт – прием маркировки текста по мере его чтения. Учащимся предлагается система маркировки текста на полях, предполагающая следующие значки: «V» – уже знал; «←» – думал иначе; «+» – новое; «?» – не понял, есть вопросы. Технологический прием «инсерт» делает зримым накопление информации. Авторы приема предлагают определённые правила, соблюдение которых поможет сохранить интерес к тексту: делайте пометки, используя два или три значка; ставьте значки по ходу чтения на полях; прочитав один раз, вернитесь к своим первоначальным прогнозам, вспомните, что вы знали или предполагали по данной теме раньше, может случиться так, что количество значков увеличится. Следующим шагом может стать заполнение таблицы, количество граф которой соответствует числу значков маркировки. Прием «Дерево предсказаний» Прием «Дерево предсказаний» целесообразно использовать на стадии вызова. Данный прием заимствован из рекомендаций американского педагога Д.Баланка для работы с художественным текстом. В оригинале этот прием помогает строить предположения по поводу развития сюжетной линии в рассказе, повести. Правила работы с данным приемом таковы: «ствол дерева» – тема; «ветви» – предположения (количество «ветвей» не ограничено); «листья» – обоснование этих предположений, аргументы в пользу того или иного мнения. Прием «Словарная карта» Прием критического мышления «Словарная карта» учит пользоваться фоновыми знаниями, контекстом, словарями, усваивать новые понятия и термины, применять их практически. Когда обучаемым предлагается определить место нового слова в

уже имеющейся понятийной системе, усвоение происходит гораздо успешнее. Расширение словарного запаса мы рассматриваем как интерактивный практический процесс. Работа строится следующим образом: в ходе получения любого вида информации обучаемые концентрируют свое внимание на новых понятиях и терминах, являющихся ключевыми в данной теме. Учащимся предлагается вспомнить, что они знали раньше об этом понятии, и расширить свои знания, а также, используя контекст и словари, вывести осознанное и усвоенное значение слова. Словарная карта может содержать следующие элементы: новое слово; место его нахождения; словоупотребление, ассоциацию или пример; другую форму слова; дефиницию; синоним; антоним; предложение, найденное в книге; собственное предложение. Синквейн. Самым популярным приемом, применяемым на стадии рефлексии, стал синквейн. Синквейн стихотворение, представляющее собой синтез информации в лаконичной форме, что позволяет описывать суть понятия или осуществлять рефлексиию на основе полученных знаний. Целью написания подобного стихотворения может быть отработка понятий, рефлексивная оценка пройденного. Учителя дают нам возможности, при нашем устремлении помогают нам, но входить мы должны своими ногами и достигать всего своими руками, иначе говоря, своими усилиями». Эпоха педагогического писка продолжается. Путь наш долг, бесконечно долг. Так давайте будем дорожить этим счастливым чувством причастности к своему времени тревог, волнений и открытий.

HUDBA A ŽIVOT

Кохан Л. Й.

*Україна, Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського
Харківське музичне училище імені Б. М. Лятошинського*

РОЛЬ ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОПЕРИ

С. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО «ЗАПОРОЖЕЦЬ ЗА ДУНАЄМ»

У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ

Анотація. У статті з'ясовано, що найбільш цінними рисами першої української опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського є такі: виведення народних образів, народних типів, народного життя на сцену великого оперного театру, глибоке осмислення народної музичної творчості, перетворення її в розгорнуті оперні форми і створення справжнього реалістичного методу музичних характеристик.

Доведено, що роль української опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського у становленні українського музично-театрального мистецтва є беззаперечною.

Ключові слова: перша українська опера, арії, пісні, дуети, хори, ансамблі, оркестрові епізоди, танці, музично-театральне мистецтво

У середині ХІХ ст. в Україні починається новий етап у розвитку музично-драматичного театру. Визначальною подією на шляху становлення вітчизняного театрального мистецтва небезпідставно вважається поява першої української опери – «Запорожець за Дунаєм» С. С. Гулака-Артемовського.

Серед чинників, що сприятливо вплинули на створення першої української опери, відзначимо такі: 1) нагальна потреба українських театрів у національному музично-драматичному репертуарі; 2) наявність вітчизняних виконавських оперних кадрів; 3) усталені традиції синтетичності усної народної творчості та жанрів давньої літературної драматургії (шкільна драма, інтермедії).

Маючи від природи чудовий голос і будучи наділеним акторським талантом, С. С. Гулак-Артемовський своє життя пов'язав з музичним театром. Першими його

спробами як драматурга і композитора також були музично-драматичні твори – п'єса «Степная жизнь цыган» (1851) і водевілі «Украинская свадьба» (1851) та «Ночь накануне Иванова дня» (1852). Проте вершина його творчості – це «Запорожець за Дунаєм» – опера з народного життя, написана 1862 року.

Сюжет, який С. С. Гулак-Артемівський обрав для своєї опери «Запорожець за Дунаєм», свідчить про прагнення митця показати картини реального життя українського народу, вивести на театральну сцену простих і чесних трудівників, відтворити їхні радощі й печалі, прагнення й переживання. А ще С. С. Гулак-Артемівський підняв до рівня високого оперного мистецтва українські народні пісні й танці, зробив саме їх ключовими складниками свого твору. «Надзвичайно яскрава народнопісенна основа мелодики опери і майстерні прийоми музичної характеристики, побудовані на динамічному, дійовому, психологічно виправданому використанні народної творчості – такі риси новаторства, внесені композитором у традиційну схему комічної опери. ...Саме роллю музики в «Запорожці за Дунаєм», її драматургічною функцією визначається кінець кінцем жанр твору, і це дає змогу, незважаючи на наявність розмовного тексту, називати його оперою, самобутньою й оригінальною національною оперою» [1].

Що стосується жанрових особливостей твору «Запорожець за Дунаєм», то дослідники (зокрема, Л. Архимович, А. Я. Шреєр-Ткаченко) вважають її зразком лірико-комічної опери. Щоправда, тут варто нагадати, що особливістю становлення оперного мистецтва в Україні (у середині ХІХ ст.) було його жанрове розмаїття: з одного боку, розвиток жанрових різновидів опери (комічна, історична, героїчна, лірико-побутова) відбувався паралельно, а з іншого, в одному творі нерідко можна було знайти характерні особливості різних типів опери, і тому «...не можна беззастережно віднести ту чи іншу оперу ... до одного лише типу. Можна говорити швидше про наявність у кожній з них різних жанрових ознак та про перевагу одних над іншими» [1,5]. Тож і в опері «Запорожець за Дунаєм» звучать потужні історичні та героїко-патріотичні мотиви, що взагалі не властиво для комічної опери, взірцем якої є «Запорожець за Дунаєм», і якраз у цьому й полягає одна із своєрідних рис невмирушого твору Гулака-Артемівського. Подібне поєднання в одному творі ліричного і героїчного, комічного і сумного можна побачити і в інших зразках українських оперних творів, зокрема в операх М. Лисенка та музично-драматичних творах М. Старицького.

Таким чином, за жанром «Запорожець за Дунаєм» – це лірико-комічна опера з виразними героїко-патріотичними елементами.

Твір має традиційну для опери композицію: складається з трьох дій; музичні номери чергуються з діалогами, але функціонально музична складова є вагомішою, ніж літературна. З допомогою музики автор розкриває образи героїв та увиразнює зображувані події і ситуації.

Зауважимо, що в опері «Запорожець за Дунаєм» С. Гулак-Артемівський використовує різноманітні музичні номери: тут є арії, пісні, дуети, хори, ансамблі, оркестрові епізоди, танці. Варто підкреслити, що оскільки жанр комічної опери не передбачає масових народних сцен, то роль хору у творі незначна: «він переважно виконує роль музичного фону, доповнює загальний настрій. Отже, всі музично-виражальні засоби, яких уживав Гулак-Артемівський, свідчать про свідоме ставлення композитора до українського музичного фольклору, про народність і реалістичність його музичної мови» [2].

Реалістичність, поєднання комічних та історико-героїчних мотивів, використання фольклорних музично-драматичних засобів – ось ті визначальні особливості опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, що вплинули на подальший розвиток національних театральних жанрів. Хоча прямих продовжувачів «Запорожця за Дунаєм» як комічної опери в пізнішому українському оперному мистецтві ми не знайдемо, однак значна роль цього твору у становленні українського театального мистецтва беззаперечна.

Література:

1. Архимович Л. Українська класична опера : історичний нарис / Л. Архимович. – Київ : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1956. – 319 с.
2. Загайкевич М. П. Українська музична культура / М. П. Загайкевич // Історія української культури: у 5 т. – Київ : Наук. думка, 2005. – Кн. 2, т. 4. – С. 207–284.
3. Історія української музики: в 6 т. – Т. 2 / Т. П. Булат, О. С. Олійник, А. К. Терещенко. – Київ : Наук. думка, 1989. – С. 223–321.
4. Корній Л. Історія опери у сучасних дослідженнях / Л. Корній // Наук. вісник / Нац. муз. академія України ім. П. І. Чайковського. – Вип. 89: Сучасний оперний театр і проблеми музикознавства. – 2010. – С. 21.
5. Шреєр-Ткаченко О. Історія української дожовтневої музики / [заг. ред. О. Шреєр-Ткаченко]. – Київ : Муз. Україна, 1969. – 588 с.

PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

Psychofyziologie

Дзвоник Г.П.

ВПЛИВ СУЧАСНОСТІ НА ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ПРОФЕСІОНАЛА ТА ОСОБИСТОСТІ

Сучасність, в якій живе та працює людина, прагне проявитися та впливати на те, що відбувається навколо. Людина все більше прислухається до тих загальних контекстів, які задає держава, суспільство, історія, культура, нація, релігія, Всі ці реалії впливають на наш розвиток, сприяють йому або заважають, гальмують. Таким чином, дія на особистість не завжди помітна, але постійна, перманентна. Коли відбуваються певні соціальні потрясіння так, наприклад, світова економічна криза, яка охоплює все більше країн, ми відчуваємо і помічаємо, що залежимо від умов свого життя, політики державних діячів, міцності національної валюти. Так, життєстійкість особистості та професіонала проявляється, як відповідь на цей глобальний життєвий виклик. Коли подібних великих й маленьких незадоволеностей стає багато, посилюється напруження, непомітно виснажуються адаптивні здатності, зменшується толерантність до оточення, падає самоповага. Такий тривалий стан людини впливає на зниження готовності до несподіваних життєвих катаклізмів та життєстійкості особистості. Отже, однією з головних характеристик сучасної особистості та професіонала стає їх чутливість до найрізноманітніших зовнішніх впливів. [4]

Життєстійкісна особистість та професіонали органічно вписується у різні контексти, політичні й економічні, робочі й сімейні, релігійні й атеїстичні, вміло відгукуючись на потреби її оточення і прогнозуючи динаміку розгортання подій. Сучасне життя, про яке так блискуче пише З.Бауман, потребує від людини легкості, рухливості, швидкості, гнучкості. Так, в житті та бізнесі виграють ті, хто швидко переорієнтовується, гнучко адаптується, пересувається, трансформується. Особистість та професіонали постійно розвивають передусім

такі ознаки життєстійкості, як гнучкість, відкритість новому, готовність до змін та активізують свої адаптивні здібності. [3]

Важливою характеристикою сучасної особистості вважається налаштованість на діалог, відкритість світові, увага і довіра до нього. Мається на увазі комунікація особистості з реальним та уявним оточенням, зі своїм історичним минулим, актуальним теперішнім і передбачуваним майбутнім.

Особистісне та професійне зростання, самоконструювання, що включає і розвиток життєстійкості, здійснюється в умовах постійного діалогу. Людина легко відгукується на зовнішні впливи, інколи підтримуючи їх, інколи заперечуючи, але вона не залишається відстороненою, інертною, байдужою та не замикається у своєму маленькому професійному чи особистому середовищі.

Людина, як член соціуму живе у просторі соціальному, в якому цінується передовсім статус, компетентність, популярність, можливість впливати на політичні чи культурні процеси. Особистість завжди створює власний психологічний простір та простір її життєвого світу. Це простір близьких та професійних взаємин, простір «я-ти» – контактів, обшир небайдужого ставлення одне до одного, в яких діалог поглиблюється, відточується та активізується.

Для зростання життєстійкості та самоздійснення, вступаючи у діалог, людині потрібні близькі, надійні, готові співчувати та розуміти люди. Саме стосунки є тим живильним простором, в якому особистість будує свій професійний та життєвий світ, розгортає життя, прогнозує майбутнє. У сфері стосунків із значущою людиною йдеться не лише про минуле і теперішнє, а й про майбутнє -зважені плани, найважливіші життєві завдання. Психологічний простір складається з пережитого, сьогодення та того, що починає зароджуватися. Все це структурується в індивідуальний життєвий шлях людини, впливаючи на його траєкторію, сутнісно пов'язуючи минуле, теперішнє і майбутнє.[4]

Простір життєвого світу завжди поляризований: з одного боку знаходяться друзі і кохані, рідні і близькі, а на другому - недруги і недоброзичливці, люди антипатичні і небезпечні. У залежності від наближення до того чи іншого боку діалогічність комунікації зазнає змін. Набуваючи діалогічної майстерності, особистість розвиває такі необхідні для життєстійкості риси, як переконливість, сміливість, навіть інколи зухвальство, необхідні для

того, щоб бути почутою, з одного боку, та витримку, терпеливість, уважність, налаштованість на співрозмовника, з іншого.

Також необхідною характерною рисою для сучасної особистості, що забезпечує її зростання, вважається множинне ідентифікування. Людина постійно шукає взірці, на які хоче бути схожою. Наступні й наступні перебудови життєвого світу тривають нескінченно, і тому єдиної Я-концепції на всі часи не виникає. Процес ідентифікування набуває плинності, стає стрімким й незупинним. Сьогодні проблема ідентичності набуває особливого статусу, як підкреслює З.Бауман. «...індивідуалізація» складається з перетворення людської «ідентичності» з «дано» на «знайти» і покладання на окремих людей відповідальності за виконання цього завдання та за наслідки їхніх дій» [3].

Самоконструювання та саморозвиток є зміною себе під впливом далекого і близького оточення. Під далеким оточенням мається на увазі соціокультурний контекст з його традиціями, стереотипами, нормами. До близького оточення входять рідні, друзі, кохані, вороги, тобто всі позитивно та негативно значущі люди з їх впливами.

Важливо підкреслити таку особливість сьогодення, як його віртуальність. Зрозуміло, що науково-технічні і суспільно-політичні потужності і надалі зростатимуть. Тепер до значущого кола, що запрошує особистість до ідентифікації, рішуче входять не лише реальні, а й віртуальні персонажі та співрозмовники. Все більше молодих людей настільки занурюються у вільне від відповідальності, повне імпровізацій інтернет-спілкування, що воно починає витісняти реальну, живу комунікацію. Крім традиційних літературних, театральних, телевізійних кіногероїв, що пропонують себе в якості взірців, з'являються нові віртуальні персонажі. Ідентифікаційні проби бувають більш-менш повними, майже несвідомими і цілком усвідомлюваними. Об'єктом такої ідентифікації для молодої людини може стати близька подруга, друг, коханий чоловік, популярний естрадний співак, спортивний кумир чи яскрава кінозірка. За наявності надто глибокої, тривалої, а головне не дуже усвідомленої ідентифікації з одним референтом у людини формується залежність, яка може стати гальмом для подальшого особистісного розвитку.[4]

Профілактикою такої комунікативної залежності, стає увага до себе, вміння бачити свою особистісну унікальність та йти за власним покликанням. Проходячи через множинні ідентифікації, особистість стає здатною надалі більш

осмислено і цілеспрямовано будувати саме свою траєкторію життєвого шляху та стає вибірковішою, загартованішою, усталенішою і самостійнішою, що саме і надає життєстійкості особистості нових відтінків. Отже, під впливом нових конфігурацій життєвих умов постійно виникають нові контексти життєтворення.

Література.

1. Абульханова К.А., Березина Т.Н. Время личности и время жизни. – СПб.: Алетейя, 2001. – С. 15–53.
2. Александрова Л. А. К концепции жизнестойкости в психологии /Сб. научн. трудов. Вып. 2 / под ред. М.М. Горбатовой, А.В. Серого, М.С. Яницкого. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2004. - С. 82-90.
3. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства/ Пер. С англ. І. Андрущенко, за наук. Ред.. М. Винницького. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
4. Ларіна Т.О. Життєстійкість як життєве завдання особистості / Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н.В. Чепелевої. - К.:ДП «Інформаційно-аналітичек агентство», 2007. – Том 2, Вип. 5. - С. 131-138.

TECHNICKÉ VĚDY

Transport

Аспірант Рабош І. О.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ВНАСЛІДОК ТЕХНОГЕННОГО ВПЛИВУ АВТОТРАНСПОРТУ

Автотранспортний комплекс (АТК) впливає на якість навколишнього середовища урбанізованих територій, внаслідок значного екологічного навантаження на всі його складові. А саме спричинює забруднення атмосферного повітря викидами оксидів Карбону, оксидів Нітрогену, вуглеводнів, оксидів Сульфуру; ґрунтового покриву – важкими металами, солями слабких кислот, нафтопродуктами, поверхнево-активними речовинами (ПАР); забруднення водойм, особливо нафтопродуктами. Водночас ці впливи згубно позначаються на житті та здоров'ї самої людини, а також на життєдіяльності тваринного і рослинного світу.

За даними всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) 20 % економічного збитку від захворювань, інвалідності та смертності міського населення обумовлені якістю довкілля. При чому вплив підвищеного рівня забруднення спричинює близько 7 % смертності жителів міста [1]. У зв'язку з цим, важливими завданнями є визначення порогового рівня впливу антропогенно порушеного середовища на здоров'я людей на територіях з підвищеним техногенним навантаженням, що передбачає оцінку ризику.

До хвороб, викликаних забрудненням об'єктами АТК відносяться: хвороби серцево-судинної системи; органів дихання; органів травлення тощо [5]. Деякі зі шкідливих наслідків від токсичного впливу очевидні і виявляються відразу, інші ж проявляються через деякий час, що ускладнює визначення частки відповідальності об'єкта, що викликав це негативне явище. В більшості випадків зв'язок погіршення здоров'я людей через вплив об'єктів АТК встановити дуже важко або взагалі неможливо.

Метою роботи є визначення рівня ризику для населення м. Києва, що перебувають на територіях з визначеним рівнем забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту. Такими територіями обрані ділянки, де знаходяться 4 пости спостереження (ПС) Центральної геофізичної обсерваторії (ЦГО) м. Києва, що розташовані вздовж проспекту Перемоги за адресами: ПС № 2 – вул. Довженко, 8, ПС № 6 – площа Перемоги, ПС № 7 – Бессарабська площа (Шевченківський район) і № 11 – проспект Перемоги, 98/2 (Святошинський район). Дані пости розташовані поряд з автомагістраллю з інтенсивним рухом автотранспортних засобів (АТЗ). Кількість шкідливих викидів, що поступає в повітря при русі АТЗ залежить від кількісного та якісного складу автопарку, умов організації руху, дорожнього покриття тощо. При цьому поблизу потужної автомагістралі знаходяться житлові будинки, офісні споруди, школи, дитячі садки, торгові центри, зупинки транспорту тощо, що є причиною перебування населення в зонах значного забруднення автотранспортом. Вздовж автомагістралі розташована велика кількість об'єктів автотранспортної інфраструктури, де відбуваються часті зміни режимів руху АТЗ, що спричинює викиди найбільшої кількості ШР, особливо при гальмуванні. Надзвичайно шкідливий вплив чинять забруднюючі домішки в атмосферному повітрі на здоров'я дітей.

Згідно даних ЦГО пріоритетними ШР, що стабільно перевищують ГДК у атмосферному повітрі на даних ПС є: діоксиди Нітрогену (NO_2), діоксиди Сульфуру (SO_2) і формальдегід [2]. Ці речовини потрапляють в атмосферне повітря з відпрацьованими газами двигунів внутрішнього згорання АТЗ. Підвищені концентрації даних сполук у повітрі вражають органи дихання людей, що перебувають в зонах накопичення ШР, змінюють склад крові, погіршують імунітет та порушують обмін речовин. Зокрема, високі концентрації SO_2 у повітрі викликають гострий бронхіт, задуху та рефлексорний спазм горла [8]. Сполуки Сульфуру SO_2 , SO_3 , H_2SO_3 , H_2SO_4 спричинюють закислення ґрунтів, пригнічують рослинний світ. Ці речовини є основними складовими смогу і кислотних дощів. Слід зазначити, що рівень забруднення повітря формальдегідом в районах, що розташовані поблизу потужних автомагістралей, в 1,6 разів вище, ніж у житлових забудовах.

Рівень шкідливого ефекту цих речовин залежить від шляху та тривалості надходження в організм, концентрацій сполук тощо. Таким чином, необхідно

орієнтуватися на той шкідливий ефект, що виникає за впливу найменшої із ефективних доз (критичний ефект). Оцінку потенційного ризику здоров'ю населення, котрі перебувають на територіях спостереження при хронічному впливі ШР виконували згідно методики [3].

В результаті проведеного дослідження виявлено, що рівень забруднення атмосферного повітря поблизу автомагістралі, в найбільшій мірі, спричинений перевищенням ГДК діоксиду Нітрогену в 3,3 рази, діоксиду Сульфуру – в 1,4 рази, формальдегіду – в 1,6 разів. Сумарний ризик здоров'ю населення, внаслідок забруднення трьома шкідливими домішками становить більше 0,2, що означає проявлення в людей, котрим доводиться перебувати на досліджуваних територіях важких хронічних ефектів протягом життя.

Література

1. ВООЗ: Всесвітня статистика здоров'я [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2018/en. – Назва з екрана.

2. Щорічник стану забруднення атмосферного повітря на території України за даними державної системи спостережень гідрометслужби за 2018 рік. ЦГО. – К., 2018. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cgo.kiev.ua/index.php?dv=vidximzab>. – Назва з екрана.

3. Инструкция 2.1.6.11-9-29-2004 [Электронный ресурс] / Министерства здравоохранения республики Беларусь «Оценка риска для здоровья населения от воздействия химических веществ, загрязняющих атмосферный воздух» – Режим доступа : <http://med.by/methods/pdf/2.1.6.11-9-29-2004.pdf>.

FILOLOGIE

Metody výuky jazyka a literatury

Абдуллаева А. А.

Қазақстан, Түркістан қаласы

Ататүрік атындағы №17 мектеп-гимназиясының

ағылшын тілі пәні мұғалімі

PARADIGMATICAL SENSES OF MODERN EDUCATION

Therefore, the purpose of the article is to study innovation processes as the paradigm of education and phenomenon of contemporary culture. Only educational institutions can prepare an adequate man capable to perceive and process reality creatively.

The socio-historical situation at the beginning of the XXI century calls on the education to change its philosophical foundations, a new paradigm based on the understanding of the problems facing the global civilization, a different quality of life, which should be provided by man in global relationships, integrity and unity of the world. It became obvious that modern civilization was born by three revolutions - industrial, socio - political, scientific and educational. One of the leading contemporary sociologists T. Parsons allotted a crucial role to a revolution in education, because most subsystems of society put into effect their potential through education. The revolution reduces the natural dictates of the market, bureaucracy, stratifies society and keeps it from full atomization. He believed that "the education revolution has a significant impact on the social structure of employment, especially in the direction of the general increase of society adaptive capacity, the revolution in education through the development of academic and complex channels of practical application of scientific developments blazed a transformation of the whole structure of modern society" [1, p. 131].

The current world system of education outlines the contours of the society of the XXI century. Therefore, now education is understood as a strategically important

area of human life. Changing paradigms of education have always had a huge impact on the acceleration of social progress. On the other hand, the process of changing educational paradigms, which some scientists compared to the "education revolutions" [2; 3; 4; 5], is a societal determinant of education progress.

It should be pointed out that in our paper the term "societal» (societal) is used by tradition developed in a foreign sociological literature. For the first time this term was introduced into scientific circulation in 1903 by the German researcher A. Keller in the coverage characteristics of system processes and patterns in society as a whole organism [6, p. 41]. Societology, as a sociological discipline, is associated with his ideas. Its subject matter is a systematic organization of society and its system-specific patterns of economic, political, social, ideological, and other manifestations of social life. A well-known sociologist T. Parsons and other scientists operate the term "societal" only in cases when it comes to features, concepts and processes that reveal the society as a macro level, when you need to understand society as a whole, to understand its function, structure, stages and trends of evolution, while "social» (social) concerns social phenomena without specifying their level of comprehension (e.g, social action, social function of the family, religion, social organization, etc.) [1]. Hence, when interpreting changes in educational paradigms, which, of course, reflect the fundamental characteristic of the whole society, structural changes, the author of the article uses the term "societal".

Thus, the innovation-creative processes are becoming the societal determinant of modern society, culture, education, education revolution and personality. These processes are the mechanisms of the implementation of civilization nature of modernity. Man in the world - is a creator. The most important social need is in the creation of the new, and it is closely intertwined with purposeful practical activities. The interest to the new acts as a demiurgic and emotional power prompting to the action and to receiving the results of the action. A person can be represented as a cognitive system, characterized by intellectual tendency of reflection and rethinking of the world and the social processes that are inherent in the content of modern civilization. Consequently, to identify the specificity and considering this aspect to build ways of the development of modern civilization, it is necessary to pay special attention to the nature, content and socio-functional orientation of the creative activity of the person (man, the individual, individuals, entity).

Personalism, in our understanding, is a creative substance, constantly developing (evolving), it is based on individual and personal aspiration (creative impulse) of each individual to self-expression, search and active adaptation, the use of existing cultural forms and processes. Personalism has become a form by which all the tumult of wealth and innovation processes of our century has been crystallized. Personalism, therefore, in the modern world (the culture of the XXI century), is the only and indivisible entire with innovative processes that increasingly cover the modern world. Personalism and innovation are paradigmatic phenomena of contemporary culture; the comprehension of them is the key to the answer to many vital but unsolved problems of being an individual.

Therefore, **the purpose of the article** is to study innovation processes as the paradigm of education and phenomenon of contemporary culture. Only educational institutions can prepare an adequate man capable to perceive and process reality creatively.

Some new value is the result of innovation and a creative process. Innovative activity is the process of creating material and intellectual property in unconventional ways and in a strange form. The secret of innovation and creative activity is contained in the very methodology of value creation, which are innovative, and are outside the existing technologies, social rules and regulations. If a person invents something new that goes beyond a traditional public perception, it will not be conceived immediately. Humanity needs time to comprehend and appreciate such intellectual breakthrough, scientific discoveries and innovative achievements. The result of a creative personality is clear, traditional, estimated easily and quickly. In our opinion, in innovative activity man creates, improves not only things, but also himself/herself. Innovation allows him/her to establish himself/herself before the world. Innovation and creative activity, as a true human phenomenon caused by the activity of living, smart brain and manifestation of the spiritual nature of man, establishes the basis and condition for all further development. It allows man to arrange a free, flexible, productive, somehow harmonious interaction of different plans, different levels of his/her consciousness. In external means of expression man is able to objectify his/her experiences, and images of his/her imagination, making them the property of others.

The position occupied by man in the world, is, inherently, an eccentric one. This means that man does not have a fixed place, that's why he/she is doomed to an endless search for a permanent change in his/her social reality and his/her internal state.

In our civilization paradigm of education creativity and originality are the transition to a new standard of living system - the development of opportunities, expansion and growth of potential resources of man. Civilization parameters of education require the readiness of public consciousness and, above all, its ideologists to reconsider their mental habits and the very image of man.

Civilization universe of modern changing society, focusing on the culture of dignity, appeals to a different mentality, in which individuality, creativity, personal choice, acceptance of responsibility are valued. The refraction of objectives and educational outcomes in the context of civilization concentrates in dual unity - which contribution the education as a social institution, being a form of educational space, must make to the education of the individual.

Thus, the culture and identity of the XXI century has survived "future shock", but faced with the shock of a different order and content - the "shock of innovativeness" - the inevitability and irreversibility of changes in the socio-cultural system.

ЛИТЕРАТУРА

1. Парсонс Т. Система современных обществ. / Т. Парсонс. – М.: Аспект Прессе, 1998 – 270 с.
2. Драйден Гордон. Революція в навчанні / Перекл. З англ.. М. Товкало. / Драйден Гордон, ВосДжанетт. – Львів: Літопис, 2011. – 544 с.
3. Ильинский И. Образовательная революция. / И. Ильинский. – М.: Изд-во Московской гуманитарно-социальной академии, 2002. – 529 с.
4. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. Наукова монографія [Електронний ресурс] / Романенко М. І. – Дніпропетровськ, Видавництво «Промінь», 2001. // Режим доступу: <http://doi.ppo.iatp.org.ua/text/Rom-Monogr-Humanizm.htm>
5. Турченко В. Н. Пять образовательных революций / Турченко В. Н. // Образование и наука на пороге третьего тысячелетия [Тезисы международного конгресса]. – Новосибирск. – 1995. – 287 с.
6. Handbook of Social Theory / [edited by George Ritzer, Barry Smart]. – Sage Publications Ltd, 2003. – 552 p.

Khassimova U.K.

Master degree student WKSU named after M.Utemisov

PHATIC SPEECH IS THE PHATIC FUNCTION OF LANGUAGE

Abstract: The article is about the problem of the relationship of phatic speech and informative considered how free of informative is a phatic speech in which cases their relationship changes. The aim of the article is to clarify the functions of phatic speech; the task is to identify quantitative changes in the functioning of phatic means in modern oral public speech. It turns out that the penetration of phatic means, previously used only in the sphere of personal communication, into other spheres of speech communication occurs.

Keywords: Phatic speech, informative, function, phatic function, communication, public dialogue, mass media, etiquette.

More recently in the early 90s of the last century most linguists perceived phatic speech only as a contact-establishing function of the language as something tertiary and not requiring close attention.

Phatic was considered in those days (if it came to the attention of researchers at all) as something that could not be inherent in “national discourse” due to its high informality [1.p.26].

Today many scientists have no doubt that the phatic is not as primitive as it seems at first glance that the phatic speech has not only one direct function - contact-establishing, but also a number of indirect functions.

It:

a) an implicit expression of one’s attitude (a modal function, examples of which can be found in the study of G.P. Nemca - he lists eleven modal meanings of the phatic sentence [2.pp. 109-110];

b) the translation of speech from a speaker or other participant in a speech act to another person. For example: “- Did you have a bishop’s name day?” Ostap asked

frowningly. He was afraid of questions about the course of the Koreiko case so he angrily joined his eyebrows and went on the attack ”[3. p.23];

c) the desire to find out something but not with a direct question that in such a way that the interlocutor “blabbed out” or felt the need to communicate the information he was looking for;

d)to provoke the interlocutor to something push him to a certain action (perlocutionary function) - for example O. Bender’s speech in the process of organizing the “Sword and Oral Union” “with the aim of helping starving children” and others. Considering the functions of phatic speech in a literary text and colloquial speech, E.N. Ryadchikova allocates 12 indirect functions [4. pp.192-194].

In modern Russian studies it has been suggested that the word communication borrowed from the French language is included in the Russian vocabulary as a special term for the process of establishing a connection which does not at all imply any kind of exchange of information [5. p.5].

It can be assumed that communication in the narrow sense is the process of establishing communication and communication is the transfer of verbal information. That is being a part of the whole (communication + verbal communication) it serves as a tool for involving the participant or participants in the speech interaction in order to provide an orienting person impact to varying degrees the state of the environment in which the addressee is located, so that this change causes one or another behavioral reaction from the side of the listener. Then the basis the "driving force" of communication becomes phatics.

Along with this there is a somewhat different vision of the phatic speech and its functions. So S.V. Andreeva claims: “It should be noted that we do not consider phatic communication as a separate special genre of speech. In our opinion it is not advisable to isolate the fatal communication from the informative one since the phatic elements “penetrate” the informative communication ” [5. p.5]. However in recent years considering issues of speech functions some linguists distinguish two main types of speech behavior of speakers and listeners (S.V. Andreeva does not distinguish between them): phatic speech behavior (communication) and informative speech behavior (communication). From the point of view of the communicative roles of the participants in the speech act each of these types is organized differently. So T.G. Vinokur contrasts two polar speech designs - "Phatics" and "Computer Science". "Phatic" is understood by it as an introduction to communication, with the goal,

preferably the communication itself. The general phatic intention is the satisfaction of the need for communication - cooperative or conflict with different forms tonality relationships (degree of proximity) between the communicants. "Computer science" is understood as an introduction to communication with the goal of communicating something [6. pp.62-64]. Hence according to T.G. Vinokur it follows that the "pragmatic", or emotional-regulatory, function merges with the "contact" in the global concept of "phatics," that is the more general concept is the contact rather than the pragmatic function of the language.

The contrast between fatics and computer science is recognized as extremely significant by almost all linguists in the world. The juxtaposition of genres of informative speech and genres of phatic speech is one of the central (or central) principle of most existing typologies of speech genres (A. Vezhbítska, EA Zemskaya, TV Shmeleva, N.D. Arutyunova and others). It is becoming increasingly apparent that modern linguistic practice, in particular oral public speech, largely departs from traditional stylistic and ethical standards. A shift is taking place "Language tastes", in fact a new norm is created a new version of speech behavior. In parallel with this qualitative and quantitative changes are occurring in the functioning of the phatic means in modern oral public speech. This trend is most pronounced in the media both traditional and electronic. So for example in broadcasting and television programs built on the principle of "talk shows" which are based on a monologue with elements of dialogue or dialogue interviews regardless of the name of the programs the main goal is a high rating. The presenter regardless of the name topic "image" speech image of the program is simply obliged to achieve communicative "good luck" that is the implementation of communicative goals where the most important element is the creation of an optimal speech contact. On the way to solving this problem the convergence of the spheres of personal and public communication is noted. The pre-existing restrictions imposed by various functional varieties on the use of phatic agents are blurred. As for the other functional varieties they also reflect this feature. The penetration of phatic means previously used only in the field of personal communication into other areas. Here are some examples:

Good evening, good evening I am with you Andrei Malakhov and the program "Big Laundry". Good evening, good evening I am with you Andrei Malakhov and the program "Let them talk!" Hello, my dears. I'm with you again, Regina Dubovitskaya

and the Full House program. Good morning Country! Today, Lolita Milyavskaya and Alexander Tsekalo are still with you.

For the modern type of conducting public dialogue it is typical while preserving generally the traditional norms of the literary language and etiquette the inclusion of a number of special techniques most of which are taken from the arsenal of colloquial speech. Traditionally in order to establish communicative contact with the addressee the interviewer uses a polite conception. But strictly regulated literary language is increasingly being replaced by colloquial. The presenter is characterized by emphasizing to one degree or another in one form or another his respect for the interlocutor. To maintain verbal contact, catch-ups, remarks-reactions, repetition of what was said by the interlocutor and the like are actively used that is all kinds of means of expressing consent or deep interest in the opinion of the addressee. Moreover in addition to the focus on establishing and maintaining contact between the direct participants in the dialogue the interlocutors there is a focus on contact with a potential listener (viewer, radio listener). During the program the presenter sometimes directly addresses the intended listener - "the third participant in the dialogue" or "the generalized image of television and radio listeners". Traditionally at the end of the program the presenter usually expresses gratitude to his guest as well as to those who listened to them. In addition it should be noted the emergence of certain communication formulas with visible and invisible participants in communication, for example:

"Stay always with us! Do not switch, advertising will pass quickly! "; "Thanks to those who were with us! Thanks to everyone who listened to us! Good bye!"

Such an approach to the intensification of communication designed to revitalize the conversation to make it close to the audience is characteristic of almost all types of public dialogue-interviews of modern talk shows. This leads to the use of a number of special techniques many of which are elements of colloquial speech. Phatic agents such as circulation and stable communication formulas specific to this field of communication are highlighted. They enter into the beginning and end of the communicative act. Moreover they are necessary both to establish contact with the audience and to maintain the necessary pace of communication. In addition to its main function - contact-setting these appeals and stable formulas perform an emotionally expressive regulatory function. Depending on the specific speech situation the speaker chooses stylistically diverse forms of communication: formal and informal, neutral and

emotional, but the main tool for realizing the achievement of communicative “good luck” is phatic speech.

In the speech of leading modern media there is a convergence of the spheres of personal and public communication and the two main types of speech behavior of speakers and listeners - phatic speech behavior (communication) and informative speech behavior (communication) - in some of these television or radio programs to such an extent they interact which ultimately leads to the conclusion: everything heard (or seen) is a phatic speech. For example:

“That's all for today. See you in a week. Kisses. Bye. Your Alla Dovlatova. ”
“We hope that the information of yesterday will help you better navigate the turbulent flow of today's events. Good luck! In the end, I'll tell you: we will meet tomorrow at the same time at the same frequency. In the microphone was Roman Trachtenberg. ”
“Bye Bye! That's all for today. Well, tomorrow we will meet as usual. ”

The reverse process is also taking place - the influence of the sphere of public communication on the sphere of the personal: the phatic units of the media penetrate into personal communication. Here are some examples:

Conversation in a student dormitory:

- *Make music quieter!*

- *Yes, this is “Nautilus”, dear!*

- *Dear listeners! Well have a conscience, tomorrow the offset including with you!*

Conversation at the meeting with colleagues:

- *Good morning Country...*

- *How was your evening yesterday?*

- *So-so...*

- *What good morning does not happen good?*

“There is no ... bye, see you.”

See you in the live.

Phone call friends:

- *Good evening, Sanya, are you awake?*

- *Yes, I paid taxes and sleep peacefully, a joke.*

- *Do you have natural coffee?*

-Yes.

- Then we go to you!

In the above examples not only the use of stable formulas of the media of communication takes place but also the attitude to the language game is reflected, i.e. these phatic units borrowed from television and radio programs are designed to establish a humorous tone of communication.

We examined only a small part of the functions of phatic speech. You can give a whole series of examples of how versatile phatic how important its role in the process of speech communication. All this shows how important it is to study the functions of phatic speech, its effect on interpersonal communication.

References:

1. Klyuev E.V. Phatics as a subject of discussion // Poetics, stylistics. Language and culture. M., 1996
2. R. Jakobson, "Concluding Statement: Linguistics and Poetics," in Style in Language, T. Sebeok, Ed. Cambridge: MIT Press, 1960
3. R. Brown and A. Gilman, "The Pronouns of Power and Solidarity," in Readings in the Sociology of Language, J. A. Fishman, Ed. The Hague: Mouton & Co. N.V. Publishers, 1968
4. Ryadchikova E.N. Functions of phatic speech in literary text and colloquial speech // Form, meaning and functions of language and speech units. Int. scientific Conf., Minsk, May 16-17, 2002: at 3 p.m. Part 2. Minsk, 2002.
5. M. Canale and M. Swain, Approaches to communicative competence. Singapore: Seameo Regional Language Centre, 1980.
6. Vinokur T.G. Informative and phatic speech as the detection of different communicative intentions of the speaker and the listener // Russian language in its functioning. Communicative-pragmatic aspect. M., 1993

Jazyk, řeč, komunikace

Абдуллаева А. А.

Қазақстан, Түркістан қаласы

Ататүрік атындағы №17 мектеп-гимназиясының

ағылшын тілі пәні мұғалімі

PARADIGMATICAL SENSES OF MODERN EDUCATION

Therefore, the purpose of the article is to study innovation processes as the paradigm of education and phenomenon of contemporary culture. Only educational institutions can prepare an adequate man capable to perceive and process reality creatively.

The socio-historical situation at the beginning of the XXI century calls on the education to change its philosophical foundations, a new paradigm based on the understanding of the problems facing the global civilization, a different quality of life, which should be provided by man in global relationships, integrity and unity of the world. It became obvious that modern civilization was born by three revolutions - industrial, socio - political, scientific and educational. One of the leading contemporary sociologists T. Parsons allotted a crucial role to a revolution in education, because most subsystems of society put into effect their potential through education. The revolution reduces the natural dictates of the market, bureaucracy, stratifies society and keeps it from full atomization. He believed that "the education revolution has a significant impact on the social structure of employment, especially in the direction of the general increase of society adaptive capacity, the revolution in education through the development of academic and complex channels of practical application of scientific developments blazed a transformation of the whole structure of modern society" [1, p. 131].

The current world system of education outlines the contours of the society of the XXI century. Therefore, now education is understood as a strategically important area of human life. Changing paradigms of education have always had a huge impact on the acceleration of social progress. On the other hand, the process of changing

educational paradigms, which some scientists compared to the "education revolutions" [2; 3; 4; 5], is a societal determinant of education progress.

It should be pointed out that in our paper the term "societal» (societal) is used by tradition developed in a foreign sociological literature. For the first time this term was introduced into scientific circulation in 1903 by the German researcher A. Keller in the coverage characteristics of system processes and patterns in society as a whole organism [6, p. 41]. Societology, as a sociological discipline, is associated with his ideas. Its subject matter is a systematic organization of society and its system-specific patterns of economic, political, social, ideological, and other manifestations of social life. A well-known sociologist T. Parsons and other scientists operate the term "societal" only in cases when it comes to features, concepts and processes that reveal the society as a macro level, when you need to understand society as a whole, to understand its function, structure, stages and trends of evolution, while "social» (social) concerns social phenomena without specifying their level of comprehension (e.g, social action, social function of the family, religion, social organization, etc.) [1]. Hence, when interpreting changes in educational paradigms, which, of course, reflect the fundamental characteristic of the whole society, structural changes, the author of the article uses the term "societal".

Thus, the innovation-creative processes are becoming the societal determinant of modern society, culture, education, education revolution and personality. These processes are the mechanisms of the implementation of civilization nature of modernity. Man in the world - is a creator. The most important social need is in the creation of the new, and it is closely intertwined with purposeful practical activities. The interest to the new acts as a demiurgic and emotional power prompting to the action and to receiving the results of the action. A person can be represented as a cognitive system, characterized by intellectual tendency of reflection and rethinking of the world and the social processes that are inherent in the content of modern civilization. Consequently, to identify the specificity and considering this aspect to build ways of the development of modern civilization, it is necessary to pay special attention to the nature, content and socio-functional orientation of the creative activity of the person (man, the individual, individuals, entity).

Personalism, in our understanding, is a creative substance, constantly developing (evolving), it is based on individual and personal aspiration (creative impulse) of each individual to self-expression, search and active adaptation, the use of

existing cultural forms and processes. Personalism has become a form by which all the tumult of wealth and innovation processes of our century has been crystallized. Personalism, therefore, in the modern world (the culture of the XXI century), is the only and indivisible entire with innovative processes that increasingly cover the modern world. Personalism and innovation are paradigmatic phenomena of contemporary culture; the comprehension of them is the key to the answer to many vital but unsolved problems of being an individual.

Therefore, **the purpose of the article** is to study innovation processes as the paradigm of education and phenomenon of contemporary culture. Only educational institutions can prepare an adequate man capable to perceive and process reality creatively.

Some new value is the result of innovation and a creative process. Innovative activity is the process of creating material and intellectual property in unconventional ways and in a strange form. The secret of innovation and creative activity is contained in the very methodology of value creation, which are innovative, and are outside the existing technologies, social rules and regulations. If a person invents something new that goes beyond a traditional public perception, it will not be conceived immediately. Humanity needs time to comprehend and appreciate such intellectual breakthrough, scientific discoveries and innovative achievements. The result of a creative personality is clear, traditional, estimated easily and quickly. In our opinion, in innovative activity man creates, improves not only things, but also himself/herself. Innovation allows him/her to establish himself/herself before the world. Innovation and creative activity, as a true human phenomenon caused by the activity of living, smart brain and manifestation of the spiritual nature of man, establishes the basis and condition for all further development. It allows man to arrange a free, flexible, productive, somehow harmonious interaction of different plans, different levels of his/her consciousness. In external means of expression man is able to objectify his/her experiences, and images of his/her imagination, making them the property of others.

The position occupied by man in the world, is, inherently, an eccentric one. This means that man does not have a fixed place, that's why he/she is doomed to an endless search for a permanent change in his/her social reality and his/her internal state. In our civilization paradigm of education creativity and originality are the transition to a new standard of living system - the development of opportunities, expansion and growth of potential resources of man. Civilization parameters of education require the

readiness of public consciousness and, above all, its ideologists to reconsider their mental habits and the very image of man.

Civilization universe of modern changing society, focusing on the culture of dignity, appeals to a different mentality, in which individuality, creativity, personal choice, acceptance of responsibility are valued. The refraction of objectives and educational outcomes in the context of civilization concentrates in dual unity - which contribution the education as a social institution, being a form of educational space, must make to the education of the individual.

Thus, the culture and identity of the XXI century has survived "future shock", but faced with the shock of a different order and content - the "shock of innovativeness" - the inevitability and irreversibility of changes in the socio-cultural system.

ЛИТЕРАТУРА

1. Парсонс Т. Система современных обществ. / Т. Парсонс. – М.: Аспект Прессе, 1998 – 270 с.
2. Драйден Гордон. Революція в навчанні / Перекл. З англ.. М. Товкало. / Драйден Гордон, ВосДжанетт. – Львів: Літопис, 2011. – 544 с.
3. Ильинский И. Образовательная революция. / И. Ильинский. – М.: Изд-во Московской гуманитарно-социальной академии, 2002. – 529 с.
4. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. Наукова монографія [Електронний ресурс] / Романенко М. І. – Дніпропетровськ, Видавництво «Промінь», 2001. // Режим доступу: <http://doippo.iatp.org.ua/text/Rom-Monogr-Humanizm.htm>
5. Турченко В. Н. Пять образовательных революций / Турченко В. Н. // Образование и наука на пороге третьего тысячелетия [Тезисы международного конгресса]. – Новосибирск. – 1995. – 287 с.
6. Handbook of Social Theory / [edited by George Ritzer, Barry Smart]. – Sage Publications Ltd, 2003. – 552 p.

Yermekkaliyeva G.T

Master degree student WKSU named after M.Utemisov

FEATURES OF LEXICAL AND SYNTACTIC REPETITION TRANSFER IN TRANSLATION OF LITERARY TEXTS FROM ENGLISH INTO KAZAKH AND RUSSIAN LANGUAGES

Abstract: The article discusses the transfer of the rhythm of the original work in the translation of a literary text is possible only if the translator has a clear understanding of the compositional and syntactic features of the original, the function of expressive syntactic elements in the text and taking into account the differences between the original language and the language of translation, as well as conditions capable of creating a rhythm in the language of translation, functionally corresponding to the rhythm of the original.

Key words: repetition, expressiveness, rhythm, syntactic repetition, lexical repetition, emotions, emphasize, anadiplosis.

The text, which is an "ordered set of sentences designed to express a meaning and convey any information", is characterized by a number of features, the most important of which are the articulation and semantic integrity [8, p. 354].

Important role in establishing the integrity of the text play a formal and semantic connection between the statements, the formation of which participate in various semantic resources: unions of deputies, approval of temporary and other forms, as well as the repetitions that reinforce the communication of information and emotions. In literary texts, repetitions of any kind play an important role, highlighting the most significant statements in terms of meaning, expressing the emotional state of the author, creating a special rhythmic organization of the text.

It should be noted that the rhythm of the text, that is, the periodic alternation of structural units different in duration, creating an ordered rhythmic-melodic system of the text [4, p. 101], has a great influence on its perception.

The works of I. Arnold repeatedly emphasize the fact that rhythm is a component of the style and individual creative method of the writer, contributing to the creation of a special emotional mood necessary for the perception of the ideological and artistic intent of the author, can be a background for the stylization of the narrative,

a means of creating different social variants of speech for different kinds of artistic effects – the dynamics of the text, euphony, etc., that is to perform its expressive function [1,p. 34].

Expressiveness at the syntactic level acts as a function - the ability of syntactic constructions to enhance both pragmatic and grammatical information inherent in the statement or in any of its components.

Expressiveness - the central link in the system of concepts used in the work, assumes the presence of two forms: language and speech, suggesting the emergence of expressive power of language units in the process of their implementation in speech, which eliminates the need for operating with the concept of expression, which appears mainly in most studies and is equivalent to the concept of speech expressiveness [9, p. 353]. The basis of expressiveness, according to many linguists (Lotman Yu.M., Skrebnev Yu. M., Galperin I.), lies in the existence of a variety of rhythmic units (their role can be performed by rhythmic groups, syntagmas, word combinations, and in poetic speech also a syllable, stanza, string), in the possibility of variation in the text of the rhythm itself – the replacement of one of its kind to another, for example, smooth to non-floating, monotonic to jerky, in the alternation of fast and slow, clear and fuzzy [9, p. 353]. The rhythm of prose works is created, first of all, by the ordered arrangement of large semantic and syntactic elements of speech, their following in a certain order – repetition of words, contrasts, symmetry, parallelism, the nature of the connection of phrases and sentences, as well as emotional injection, distribution of emotional power, pathetic coloring of a particular segment.

Expressiveness is realized by means of so-called express, units of this language category. The following constructions are singled out as the means that make up the system of expressive syntax:

- parenthetical application;
- asyndeton;
- parcelling;
- exclamation sentences;
- aposiopesis.;
- varieties of interrogative sentences: question-answering systems, rhetorical questions, actual questions;

- inversion;
- ellipse;
- nominative proposals;
- deals with the appeal;
- repetition;
- isolation [4, p. 217].

The ability of these structures to carry out the function of influence on the communicant is explained by their nature: like all expressive means of language, most of them are built on a deviation from the norm, in this case, from the syntactic norm (violation of the accepted word order in the sentence – inversion, structural incompleteness – aposiopesis, repeated appearance of the same unit in the text – repetition, semantic discrepancy to the communicative type – rhetorical question).

So, if the syntax is the main criterion in the organization of a speech work, the expressive syntax along with the creation of the text performs the function of giving expression to the statement. Usually, there is no alternation of forms in the agreed proposals. Often, however, catch the eye certain alternation or repetition, and they are stylistically important, because the primary function of the vast majority of syntactical stylistic devices is the nomination of a specific unit of statements to the fore due to its specific location in the utterance, positional changes lead to changes in the intonational and rhythmic.

Repetition, or reprise, is the figure of speech, which consists in the repetition of sounds, words, morphemes, synonyms or syntactic structures in conditions of sufficient closeness of a number, that is, close enough to each other to be noticed [7, p. 84]. As well as other figures of speech that enhance the expressiveness of the statement, repetitions can be considered in terms of the discrepancy between the traditional denoting and situationally denoting as some purposeful deviation from the neutral syntactic norm, for which a single use of the word is enough.

The word or phrase put forward through inversion, repetition, separately receives a special emphasis and, without changing its syntactic function, lexical and grammatical meaning, acquires additional semantic and emotional significance. The order of the elements of the sentence, thus, along with its length and overall structure, is among the factors contributing to the increase in the content capacity of the work of art and its expressiveness.

Syntactic repetitions, as Yu. M. Skrebnev points out, can be divided into two types: syntactic and lexical-syntactic repetitions. Syntactic repetition is parallelism (parallel constructions) - assimilation or even identity of two or more adjacent sentences.

For example:

The cock is growing.

The stream is flowing... [1, p. 182].

Parallel constructions are one of the stylistic devices of the utterance composition, in which separate parts of a sentence or a number of sentences as a whole are constructed in the same type. Syntactic parallelism is studied mainly by the material of fiction. This is not surprising, since artistic speech uses parallelism wider, more versatile and diverse than other types of speech. Parallelism in a broad sense is a constructive element of many works of art. It can be said that in various forms it manifests itself in the structure of any work of art.

Syntactic symmetry is convenient for enumeration, because it expresses the linguistic form of the equivalence of the content of individual parts of the statement. Clear articulability of syntactic parallel constructions, their structural nakedness and visibility contributes to the fact that these constructions are used not only for enumeration, but also for comparison and clarification. Thus, the comparison, made in the form of syntactically parallel structures, is found in scientific and technical texts in the description of the results of the experiment, the actions of a drug, the characteristics of different research methods.

With regard to the size of concurrency, he can arrange small shapes (microprills), where there is one part of the sentence (subject, fact, supplement, definition, predicate). Large shapes (macrorealism), in other words, the number of independent sentences or several clauses.

There is such a thing as lexical repetition, i.e. repetition of a word or phrase in a single sentence, paragraph or a whole text [6, p. 78].

The distance between the repeating units and the number of repetitions can be different, but always so that the reader can notice the repetition. If the replay is not compatible with the use of a double meaning, then its function may be intensifying, or emotional, or intensifying-emotional. Among the lexical and syntactic repetitions are the following:

- anaphora;
- the epiphora;
- symploca;
- anadiplosis;
- frame construction;
- chiasmus.

According to Skrebnev Yu. M., anaphora is the identical beginning of one or more elements in adjacent segments of the text, the purpose of which is to strengthen repeated words. **For example:** Each bait hung head down with the shank of the hook inside the bait fish. Each sardine was hooked through both eyes. Each line was looped onto a stick.

Epiphora is the identity of finite elements in two or more segmented texts. It regulates the rhythm of the text and brings prose closer to poetry. **For example:** How do you feel, hand? How does it go, hand? Be patient, hand.

The term simplex denotes the same beginning and end of statements. **For example:** He books the bait like a male. He pulled like a male.

The framework structure is identical to the mean beginning and end of the text. **For example:** Last for me, head, last for me.

Anadiplosis is a repetition in which the final part of a sentence is the beginning of the next sentence. **For example:** My choice was to go there to find him beyond all people. Beyond all people in the world.

Chiasm is a lexical-syntactic repetition in which two segments of the text are parallel constructions, but the members of these segments are reversed [6, pp. 140-143]. **For example:** Soldiers face powder, girls powder faces.

The rhythm of prose, based on the elements of a particular language and using them, is specific only for this language, and therefore mechanical copying of the rhythm of foreign prose, reproduction of the number and sequence of its constituent elements can not lead to a full artistic and functional correspondence of the original text and the translation text [5, p. 54].

The problem of English lexical and syntactic repetitions, which are an important stylistically relevant feature of English syntax, can be caused by the fact that in the target language repetitions either do not play an equally important role in the formation of rhythmic and stylistic features of the text, or are absent as an expressive

technique in the target language. Considering the peculiarities of lexical and syntactic repetition transfer from English to Russian and Kazakh languages, the following peculiarities of translation languages should be taken into account:

- word order;
- length of sentences;
- traditional expressive means of language.

Although Russian subject is prepositive in relation to the predicate in a stylistically and communicatively neutral sentence, the agreed definition is in front of, and the non-agreed after the defined word, the addition is located after the verb-predicate, the Russian sentence has a flexible structure and depending on the communicative setting of the speaker can act in many ways.

The Kazakh proposal is characterized by a rigid structure. At the same time, it should be noted two rules, the observance of which in the Kazakh language is strictly mandatory: first, the predicate completes the sentence, therefore, the subject is always prepositive in relation to the predicate; second, the definition is prepositive in relation to the defined word. Subject in the Kazakh language can stand after the predicate only in direct speech. These features of the Kazakh language do not allow to translate repetitions equivalent, as can be repeated any member of the sentence [4, p. 227-230].

For example, in anadiplosis:

"I was lucky to get him instead of dolphin. Dolphin is too sweet".

When translating this sentence to the Kazakh translator could not convey the repetition equivalent, as the norms of the Kazakh language the word mackerel can not be put at the end of the sentence.

«Қолыма макрель емес, жайынның іліккені жақсы болды. Макрельдің еті қант татып тұрады».

«Хорошо, что мне попался тунец, а не макрель. Макрель слишком сладкая» [3, с. 236].

In Russian, anadiplosis is transmitted by the equivalent, this is due to the fact that the sentence in Russian coincides in structure with English.

The length of sentences is also not always possible to save. As a rule, Russian and Kazakh sentences are longer than English ones.

For example: repeat "My salary!", "My salary!", "My salary!"

The Russian and Kazakh languages are transmitted as follows:

«Мое жалованье!», «Мое жалованье!».

«Менің жалақым!», «Менің жалақым!» [3, p. 239].

The Russian noun "salary" consists of four syllables, and the pronoun – of two, the English noun consists of three syllables, and the pronoun – of one. In the Kazakh version of the translation, the noun consists of three syllables, and the pronoun – of two. The three-fold use of Russian and Kazakh combinations will be in the sound relation less easily, less dynamically. Therefore, when translating literary texts from English into Russian and Kazakh, partial omission of repetition is considered quite acceptable [3, pp. 239-242].

Despite the fact that lexical and syntactic repetition, typical for English literary texts, is a fairly common expressive means of the Kazakh and Russian languages, when translating works of literature, where repetitions are the dominant method of creating textual expressiveness, prefer to use synonyms. The Russian and Kazakh vocabulary allows not only to name the subject, its features, various actions, but also to Express a variety of shades of meaning, and therefore synonyms in the Russian and Kazakh languages are a powerful means of expression, no less expressive than stylistic, and their use as a means of strengthening more traditionally [3, p. 95-100].

For example:

You must keep your head clear. Keep your head clear. [3, p.239-242].

А голова у тебя должна быть ясная. Приведи свои мысли в порядок [3, p. 220].

Ес ақылың бүгін болуы тиіс. Есінді жи.

After analyzing the methods of transmission of lexical and syntactic repetitions in the translation of E. Hemingway's story "the Old man and the sea" into Russian and English, we confirmed the correctness of the recommendations for the translation of repetitions and the statement that it is impossible to completely transfer repetitions of all kinds into another language.

It should be noted that if the translation into Russian is most often used translation using the equivalent (70-80% of repetitions), the translation of lexical and syntactic repetitions in the Kazakh language is often used lexical synonyms (20-30% of the total number of translated repetitions), the reception of partial and complete

omission. It should be noted that chiasm, which is a repetition, the most difficult to translate into Russian was translated only in half of the cases, in the Kazakh language, no repetition of this type was translated.

In connection with the above, it can be concluded that the transfer of the rhythm of the original work in the translation of a literary text is possible only if the translator has a clear understanding of the compositional and syntactic features of the original, the function of expressive syntactic elements in the text and taking into account the differences between the original language and the translation language, as well as conditions capable of creating a rhythm in the translation language that functionally corresponds to the rhythm of the original.

Literature:

1. Arnold I. V. Stylistics of modern English. - L: "Education", 1990. - 294 p.
2. Hemingway E. Elected. - M.: "Education", 1987. - 303 p.
3. Isaev S. M., Nurkina G. T. Comparative typology of Kazakh and Russian languages / S. M. Isaev, G. T. Nurkina.- Almaty: "Sanat", 1996. - 272 p.
4. Kazakova T. A. Practice in literary translation.- Rostov-on-don: Phoenix, 2004. - 310 p.
5. Norman B. Yu. Syntax of speech activity.- Moscow: "Higher school", 1978.- 151 p.
6. Psycholinguistic and linguistic nature of the text and peculiarities of its perception / ed. Yu. a. Zhluktenko and A. A. Leontiev. – Kiev: "high school", 1979. 248 p.
7. Skrebnev Y. M. Fundamentals of English stylistics. - M: "Astrel", AST, 2002. - 221 p.
8. Suprun A. E. Research on the linguistics of the text.- Moscow: MSU, 2001. - 307 p.
9. Vinokur G. O. Philological research: Linguistics and poetics.- M.: "Science", 1990. - 451 p.

К.ф.н. Клочко Л. І., к.п.н. Теренко О. О.

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

СПЕЦИФІКА ВИСЛОВЛЮВАНЬ ПОХВАЛИ АНГЛОМОВНИХ ЧОЛОВІКІВ

Зміна парадигм у науковому пізнанні початку ХХІ століття характеризується становленням функційної антропологічної лінгвістики, у якій мова розглядається не як іманентна система, а як система яка складає конституційну сутність чоловіків та жінок, що формується у фундаментальних власних рисах під впливом відмінностей біологічної та нейрофізіологічної побудови представників двох статей, тісно пов'язана з їх особистостями, мисленням, духовно-практичною діяльністю і знаннями про світ, що й обґрунтовує актуальність широкого спектру проблем гендерного дискурсу.

Похвала – це мовленнєва дія, що здійснюється мовцем з метою вираження позитивного ставлення до об'єкту похвали або здійснити на нього позитивний емоційний вплив, що базується на його прийнятті у широкому розумінні цього слова.

Похвала у англійській мові функціонує як оціночне висловлювання. Від інших оціночних висловлювань та мовленнєвих актів (самопохвали, компліменту, іронії) похвала відрізняється наступними якостями:

похвала – це щире і об'єктивне, з точки зору мовця, висловлювання прийняття особистості адресата, його рис та діяльності, а також об'єктів, що належать до світу адресата;

похвала – це індивідуальна авторська комунікативна стратегія, у наслідок чого мовленнєве оформлення висловлювань похвали відрізняється якісним різновидом і відсутністю шаблонів;

похвала функціонує виключно у ситуаціях кооперації; у потенційно конфронтальних ситуаціях висловлювання похвали виконують особливу корекційну конфліктно-превентивну функцію. Остання характеристика визначає

також етнокультурну своєрідність похвали у мовленнєвій діяльності англомовних комунікантів різних статей.

Перлокутивний ефект висловлювань похвали полягає у прийнятті або неприйнятті похвали реципієнтом. У першому випадку відповідними реакціями можуть бути подяка, підтвердження, приємне здивування, ескалація і відповідна похвала. У другому випадку перлокутивний ефект похвали проявляється у репліках, які висловлюють обурення, девальвацію похвали.

Поняття гендер відображає сталі уявлення про систему ролей, відносин і стереотипів поведінки, прийнятих між чоловіками і жінками. Ці уявлення визначаються не біологічними факторами, а соціальним, політичним і економічним контекстом. Якщо стать дається людині від народження, то гендер – це суспільно конструйоване поняття, яке можна розглядати як результат трансформації біологічних категорій жіночої і чоловічої статей. Таким чином, гендерний аспект дослідження передбачає врахування складних взаємовідносин, які існують між анатомо-біологічними особливостями жінок і чоловіків і тією соціально-культурною надбудовою, у якій проходить їх життєдіяльність.

Як важливий аспект соціальної організації гендерні відносини особливим чином виражають системні характеристики і структурні відносини між суб'єктами.

«Чоловіча» мова відображає прямо протилежні до жіночих ціннісні орієнтації. У своїх висловлюваннях похвали англомовні чоловіки віддають безсумнівно пріоритет здібностям та діловим якостям адресатів, до того ж це стосується представників обох статей, хоча чоловікам така похвала адресується набагато частіше (71% випадків), ніж жінкам (53%). Наприклад: “My father was a farmer”, said Arnie with some heat, “and, thank God! He made no pretense of being a gentleman. He worked with own hands and I’ve seen him often enough with a pitchfork turning over a heap of manure, when no one else was handy” [5]. Simon talked of the man he employed: “Nick is very matter-of-fact and more over he has the best temper in the world. I’ m satisfied with all his perfections” [3].

Однак, якщо за успіхи та досягнення чоловіки надають перевагу хвалити представників власної статі, то привабливі якості особистості вони більше цінують у жінках (37% проти 27%). Зовнішність у чоловічій шкалі цінностей займає останнє місце. Навіть зовнішня привабливість представниць слабкої статі попри очікування надихає чоловіків на похвалу лише у 5% випадків. Зовнішність

представників власної статі надзвичайно рідко стає об'єктом позитивної оцінки зі сторони комунікантів-чоловіків: в нашій виборці зафіксовано лише три випадки похвали такого характеру. Наприклад: "Is it you, John? With this new job you've changed so much. You look perfect," said Sam Winter [6].

Отже, результати проведеного нами дослідження дають підстави стверджувати, що пріоритетними об'єктами похвали у висловлюваннях англомовних чоловіків виступають здібності та ділові якості адресатів, що обґрунтовується специфікою їх світоглядних позицій, які відрізняються від жіночих.

Література:

1. Cameron D. *The Feminist Critique of Language* / D. Cameron. – L., N. Y.: Routledge, 1998. – 147 p.
2. Dickson D. *Rewarding People: The Skill of Responding Positively* / D. Dickson. – London, New York: Routledge, 2003. – 232 p.
3. Drabble M. *The Needle's Eye* / M. Drabble. – England: Penguin Books, 1972. – 399 p.
4. Ehrlich S. *Gender-based Language Reform and the Social Construction of Meaning* / S. Ehrlich // *The Feminist Critique of Language*. – L., N. Y. : Routledge. – 1998. – P. 164-183.
5. Elgin E. *Whisper on the Wind* / E. Elgin. – London: Harper Collins Publishers, 1992. – 592 p.
6. Sheldon S. *The Best Laid Plans* / S. Sheldon. – London: Harper Collins Publishers, 1997. – 343 p.

Мішеніна Т.М.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови,
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАНТА СТИЛІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПИСЬМЕНСТВІ

Стилістичний ресурс мовної системи визначається не лише кількісними характеристиками, які дозволяють синтезувати металогічні й метафоричні образи, але й реалізують лінгвокультурологічну функцію, яка уможливує на рівні співвідношення *мовна одиниця – культура* відтворити картину світу представників лінгвокультури, відтворити унікальність лінгвокультурологічного коду в художній літературі. Об'єктом розгляду можуть слугувати дієприкметники, функціональні в українському письменстві (на прикладі прози Михайла Стельмаха).

Семантика дієприкметника виявляє деякі особливості в передаванні значеннєвих частининомовних характеристик дієслова і прикметника, що дозволяє відтворити характеристики, властивості і якості за дією, що позначає: процес мислення (*думати, міркувати, згадувати, пам'ятати*); процес мовлення (*говорити, розмовляти, висловлюватися*); конкретної фізичної дії (*йти, будувати, саджати*); переміщення у просторі (*бігти, їхати, йти*); сприймання органами чуття (*нюхати, бачити, слухати*); бажання (*хотіти, бажати*); стану, у якому перебуває особа чи предмет (*спати, стояти, сумувати*); ставлення особи до когось чи чогось (*поважати, любити, шанувати*); зміни (*розквітати, старіти, молодіти*) [2, с. 30].

Структурно-семантична побудова дієприкметників дозволяє говорити про їх стилістичний потенціал у літературному мистецтві.

Зображальні властивості дієприкметника детерміновані також словотвірною природою дієприкметника, яка полягає в тому, що дієприкметник

становить особливе утворення, яке посідає проміжне місце між дієсловом і прикметником, тобто своєрідний гібрид (вербоїд), що має ознаки обох цих частин мови (В. Горпинич); альтернативно класифікується як прикметник дієслівного походження (Л. Булаховський, Ю. Шевельов, І. Вихованець, А. Грищенко). Зображальність дієприкметника полягає в потенційній динамічній градації дії; актуалізації перебігу стану.

У тезах розглянуто стилістичні властивості дієприкметників задля виявлення внутрішніх інтенцій художнього твору, естетичної вартості художнього слова українського письменства з позиції лінгвокультурологічної детермінанти (на прикладі прози Михайла Стельмаха).

Мовний матеріал дозволяє зробити узагальнення щодо синестезійного зображального складника, морфологічно вираженого дієприкметником за спектральним параметром.

1. Активний дієприкметник вказує на: а) набуту ознаку за кольором, де відтінок указує на насиченість усталеної ознаки *Перелізили через **потемніле вориння**, спочатку підійшли до тієї черешні, на ягодах якої найбільше збиралося роси* (3, с. 120) – який став менш освітленим, наповнився темрявою, мороком [1, с. 1087] / потемніти – *потемнілий*; б) набуту ознаку за часом, яка засвідчує традицію вранішньої і вечірньої молитви; стемнілий святий образ – давній, сакральний *Бабуся перед якимсь **втемнілим образом** поставила саморобну свічку й ревно почала молитися доти, поки не згадала, що мені доконче треба показати грізний і страшний суд – господа нашого Ісуса Христа друге пришестья* (3, с. 9) – стати темним, темнішим [1, с. 200] / втемніти – *втемнілий*; образ є складником духовної культури українців, оскільки становить сакральний канал діалогу з вищою силою; в) набуту ознаку за синестезійним співвідношенням *колір – відчуття*, де вимальовується антропологічний метафоричний образ природи після календарно-обрядового етапу – косовиці; асоціація зі втратою життя *І тепер, проживши піввіку, я згадую далеке вечірнє стависько, **потемнілі в жалобі трави**, що завтра стануть сіном, велетенські шоломи копиць, останній срібний дзвін коси...* (3, с. 109) – змінитися на обличчі, змарніти від горя, недуги [1, с. 1097] / потемніти – *потемнілий*;

2. Пасивний дієприкметник вказує на дію, пов'язану з малярською діяльністю; роботою з зі спектром: а) наведення / окреслення чітких контурів традиційних українських будівель – дахів: *А я дивлюсь на сизий від роси*

городець, на розпатлані дерева саду, на віхті туману, що плутається між їхніми кронами і землею, на ледь-ледь **окреслені стріхи**, прислухаюсь до всього, але чую тільки вранішню журбу роси (3, с. 44) – окреслити – *окреслений*; б) підсилення під очима, типове при тривалому голоді; вказівка на історичний факт в історії українського народу *В його очах, **обведених тінями голоду**, з'явилася давня усмішка життєлюба, а в моїх – сльоза...* (3, с. 15) – обвести – *обведений*; в) асоціація з типовою конструкцією українських народних будівель *Дід зсадив мене з воза, оглянувся довкола на зарічанські осокори, на підсинені хати, на сонне, **обведене рамками тіней, подвір'я**, на город, на грушу* (3, с. 115) – обвести – *обведений*; г) – *Є ж такі недоколихані, що не мають ані поняття, ані елегантії, а тільки їй соображають насмішечки собі, – на когось гніваються очі й уста, **окантовані** грубими пружками* (3, с. 26) – окантувати – *окантований*; *Вона тільки хруснула, і вже одна шкаралупа поповзла з **окантованої** губи на Юхримове підборіддя* (3, с. 40) – окантувати – *окантований*; г) наведення контурів із накладанням фону типового інтер'єру української традиційної будівлі; давні уявлення про суголоєність чорного і відьмацького як символу потойбіччя: *І в комині, де чорт стрічався зі своєю, **сажею підмальованою**, коханкою-відьмою, і в комірчині, де безсовісний біс ласував салом, і у вершах, куди забирався дідько на дурничку жерти рибу, і під містком, і в дуплавих вербах, і в копанках, і в тих мірках-солом'яниках, якими безп'ятий наміряє горобців на вечерю* (3, с. 24) – підмалювати – *підмальований*; д) макіяж, який указує на гріховність згідно з християнськими канонами, які стосуються зовнішнього вигляду жінки, яка здійснює богоугодні справи *До неї, туманіючи від жаху, підходили грішники: п'яниця з барилком горілки, товстий салганистий пан, що наїв м'яса на чужому горі, мельник-злодюга з привішеним на шиї жорном, суддя-хапуга з торбою нечестивих грошей, чернець, що заглядав не в святе письмо, а в гріховні суєти, якась **підмальована**, гарно зодягнена, але гордовита пані* (3, с. 9) – підмалювати – *підмальований*; е) дія, яка зумовлює зміну зовнішнього вигляду або відтворює певний набутий стан природи – типовий колір сивих хмар в українському доквіллі восени: *І досі з глибини років озивається голос мого батька, який одного **прихмареного** ранку поставив мене...* (3, с. 22) – прихмарити – *прихмарений*; весняна роса у вишневих садках навесні *Біля самого порога з нами вітається аж **задимлена** росою вишня* (3, с. 44) – задимити – *задимлений*; ж) переносне значення (занепокоєний,

збентежений, стурбований; охоплений страхом, переляком, тривогою [1, с. 1373]); словникова назва *цикорію*, народна – *Петрів батіг* відповідно до легенди виріс там, де ступав апостол Петро; апелювання до сакрального переживання святої ходи: *Пообідавши, малий бурмотій байдужувато б'є палюгою по цупких стеблах «Петрового батога», і вони закипають сполоханим синьоцвіттям* (3, с. 64) – сполохати – *сполоханий*.

Досліджено стилістичний потенціал у художньому мовленні дієприкметники виявляють на рівні дієслівної семантики, яка відтворює динаміку вияву спектральної ознаки за дією, станом. Стильовою прикметою ідіостилю Михайла Стельмаха є використання дієприкметників у складі метафоричних перенесень, що забезпечує образність у відтворенні пейзажних й інтер'єрних деталей, а також природних художніх образів з позиції лінгвокультурогічного коду.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 500 с.
2. Кучеренко І. К. Граматична характеристика дієприкметника і його місце в системі частин мови: Мовознавство: [монографія] / І. К. Кучеренко. – Київ: Либідь, 1967. – 400с.
3. Стельмах М. А. Гуси-лебеді летять / М. А. Стельмах. – К.: Радянська школа, 1984. – 133 с.

CONTENTS

EKONOMICKÉ VĚDY

Podniková ekonomika

- Гармідер Л.Д., Гончар Л.А. ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ РОЗДРІБНОГО
ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА 3
- Баймухамед Т. С. СТРАТЕГИЯ КОМПАНИИ НА ОСНОВЕ СБАЛАНСИРОВАННОЙ
СИСТЕМЫ ПОКАЗАТЕЛЕЙ 6

Logistika

- Залесский Б. Л. БЕЛАРУСЬ - ТАДЖИКИСТАН: В ФОКУСЕ ВНИМАНИЯ -
РАСШИРЕНИЕ СВЯЗЕЙ РЕГИОНОВ 13

Regionální ekonomika

- Галгаш Р.А., Білоус Я.Ю. РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У МОБІЛІЗАЦІЇ
РЕСУРСІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ТЕРИТОРІЯХ
ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 16

PEDAGOGICKÉ VĚDY

Problémy tréninku

- Бойко Г.Г., Фесенко В.І. ТЕМА «ПРИРОДЖЕНІ НЕЗРОЩЕННЯ ВЕХНЬОЇ ГУБИ ТА
ПІДНЕБІННЯ» ПРИ САМОСТІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ДО СЕМІНАРУ З ЛІКАРЯМИ
ІНТЕРНАМИ ПО ХІРУРГІЧНІЙ СТОМАТОЛОГІЇ..... 19
- Тоқтағанова Г.Т. ТӨРБИЕШІЛЕРДІҢ КӘСІБИ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫ – БІЛІМ
БЕРУДІҢ ЖАҢА САПАСЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ШАРТЫ..... 24

Moderní metody výuky

- Жолдыбаева Л.М. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БАҒАЛАУ
ТАПСЫРМАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ 27
- Шакпакбаева Б. Ж. ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
ВОСПИТАННИКОВ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ
ПОТРЕБНОСТЯМИ 30
- Шакпакбаева Н.Ж. ПРИЕМЫ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО
МЫШЛЕНИЯ 33

HUDBA A ŽIVOT

- Кохан Л. Й. РОЛЬ ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОПЕРИ С. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО
«ЗАПОРОЖЕЦЬ ЗА ДУНАЄМ» У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНО-
ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ 36

PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

Psychofyziologie

- Дзвоник Г.П. ВПЛИВ СУЧАСНОСТІ НА ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ПРОФЕСІОНАЛА ТА
ОСОБИСТОСТІ 39

TECHNICKÉ VĚDY

Transport

Рабош І. О. ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ВНАСЛІДОК ТЕХНОГЕННОГО ВПЛИВУ АВТОТРАНСПОРТУ	43
---	-----------

FILOLOGIE

Metody výuky jazyka a literatury

Абдуллаева А HOW WE USE PARADIGMATICAL SENSES IN MODERN EDUCATION	46
--	-----------

Khassimova U.K. PHATIC SPEECH IS THE PHATIC FUNCTION OF LANGUAGE	50
--	-----------

Jazyk, řeč, komunikace

Абдуллаева А HOW WE USE PARADIGMATICAL SENSES IN MODERN EDUCATION	56
--	-----------

Үермеккалиева Г.Т. FEATURES OF LEXICAL AND SYNTACTIC REPETITION TRANSFER IN TRANSLATION OF LITERARY TEXTS FROM ENGLISH INTO KAZAKH AND RUSSIAN LANGUAGES	60
---	-----------

клочко л.и. теренко е.а. СПЕЦИФІКА ВИСЛОВЛЮВАНЬ ПОХВАЛИ АНГЛОМОВНИХ ЧОЛВІКІВ.....	68
--	-----------

Мішеніна Т.М. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАНТА СТИЛІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІЄПРИКРЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПИСЬМЕНСТВІ	71
---	-----------

CONTENTS	75
-----------------------	-----------

254796

254443

254819

254737

254147

254560

254569

254703

254821

254721